

HZ. PEYGAMBER'İN AMCASI ABBÂS B. ABDİLMUTTALİB'TEN NAKLEDİLEN RİVAYETLER

Dr. Öğr. Üyesi Garip AYDIN¹

ÖZET

İslâm tarihinde önemli bir konumu bulunan, soyundan gelenlerin Abbâsî devletini kurduğu aynı zamanda Resûlullah'ın amcası olan bir sahâbi ile ilgili İslâm tarihi alanında sınırlı çalışmalar olmakla birlikte hadis sahasında şimdiye kadar akademik bir çalışma yapılmamıştır. Hz. Peygamber ile neredeyse yaşıt, çocukluğu ve gençliği onunla birlikte geçmiş, geç Müslüman olmakla birlikte inananları her zaman korumuş, savaşlarda Allah'ın elçisine istihbarat olarak destekte bulunmuş bir kişinin hadis kaynaklarındaki yerinin araştırılmasının önemi açıktır. Bu amaçla Hz. Peygamber'in söz ve fiillerinde Hz. Abbâs'ı konu alan ve onun aracılığıyla nakledilen rivayetlerin, bunların sıhhat durumlarının ve şerhlerde yapılan yorumların araştırılmasının gerekli olduğu düşünülmüştür. Yöntem olarak öncelikle *Concordance*'nin son cildinde yer alan onun isminin geçtiği bütün rivayetler taranmış daha sonra şamile programı aracılığıyla orada zikredilmeyenler de araştırılmıştır. Ancak ilerleyen aşamalarda bütün bunların bir makaleye sığmayacağı anlaşılmıştır. Bu sebeple bu çalışmada Hz. Abbâs tarikiyle aktarılan hadislerin isnad ve metin açısından değerlendirilmesi öncelenmiş, kendisi nakletmediği halde onu konu alanlarsa başka çalışmalara havale edilmiştir. Bu bağlamda Hz. Abbâs'ın naklettiği hadisler, bunların muhtevası ve bunlara muhaddislerin yaklaşımları tespit edilmiş daha sonra bu rivayetlerin “sahih”, “zayıf” yahut “mevzû” olma durumları değerlendirilmiş, hadis şerhlerindeki yorumlar araştırılmış ve isnad şemaları çıkarılmıştır. Çalışmanın sonunda Hz. Abbâs'tan nakledilen tüm rivayetlerin, bunları ondan alan kişilerin, kaynakların ve sıhhat durumlarının bir arada görülebilmesi için genel bir tabloya yansıtılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Abbâs b. Abdilmuttalib, Rivayet, Şerh

¹ Aksaray Ün., İslami İlimler Fak., ORCID: 0000-0003-4697-6327, garipaydin@aksaray.edu.tr
Araştırma Makalesi/Research Article, Geliş Tarihi/Received: 15/09/2023–Kabul Tarihi/Accepted: 07/10/2023

NARRATIONS TRANSMITTED FROM THE PROPHET'S UNCLE ABBÂS B. ABDILMUTTALIB

Assist. Prof. Garip AYDIN

ABSTRACT

Although there are limited studies in the field of Islamic history about Abbas, who had an important position in Islamic history and whose descendants formed the Abbasid state, no study has been done in the field of hadith so far. He was almost the same age as the Prophet, spent his childhood and youth with him, and although he was a late Muslim, he always protected the believers and supported the Prophet as intelligence in the wars. The importance of investigating the place of such a personality in hadith sources is obvious. In this study, it was thought that it was necessary to investigate the narrations about him in the hadiths, the narrations he narrated, their authenticity, and the comments in the hadith commentaries, and it was aimed to investigate the place of Abbas in the hadith sources. As a method, first of all, all the narrations about him in the last volume of Concordance were scanned, and then, through the shamile program, the missing narrations that were not mentioned there were searched. However, in the later stages of our research, it became clear that all of this could not fit into one article. For this reason, first of all, it was considered to evaluate the narrations narrated by Abbas in terms of attribution and text, and then to evaluate the narrations related to him, and in this study, an article was written by taking the narrations narrated by him first. Narrations about her have been referred to another study. In this context, the hadiths narrated by Abbas, their contents and the approaches of the hadiths to the narrations related to it were tried to be determined. Later, the authenticity of these narrations and the comments in the hadith commentaries were investigated, and the attribution schemes of the narrations were drawn. At the end of the study, all the narrations transmitted from Abbas, the people who received them from him, the sources of the narrations and their authenticity are reflected in a general table.

Keywords: Hadith, Abbas b. Abdilmuttalib, Narration, Commentary

GİRİŞ

Güncel çalışmalarda yeterince ilgi konusu olmayan Hz. Abbâs'a (ö. 32/653) İslam tarihi kaynaklarında ve sahâbe hayatını anlatan eserlerde geniş şekilde yer verilmiştir. Örneğin İbn Sa'd (ö. 230/845) *Tabakât*'nda Abbâs için başlık açmış ve yaklaşık yirmi beş sayfa onunla ilgili bilgileri nakletmiştir (İbn Sa'd, 2001, 4/5-31). Belâzûrî (ö. 279/892) *Ensâbü'l-Eşrâf* adlı eserinde Hz. Abbâs'ın hayatına ve onun çocuklarına dair yine geniş bilgilere yer vermiştir (Belâzûrî, 1996, 4/1-72). Aynı şekilde İbn Abdilber (ö.463/1071) sahâbe hayatlarını ihtiva eden *el-İstiâb*'nda (2/810-820), İbnü'l-Esîr (ö. 630/1232) *Üsdü'l-Gâbe*'sinde (3/163-167), İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1176) *el-İsâbe*'nde (3/511-512) onun için ayrı başlıklar açmışlardır. Ağırman, Hz. Abbâs hakkında bilgi aktaran İslam tarihi kaynaklarını eserinde bir araya toplamıştır. (Ağırman, 2020, 16-20) Bu konuda çok geniş bilgileri toplayan müelliflerden biri İbn Asâkir'dir (ö. 571/1176).

Müellif, *Tarihi Medinet-i Dımeşk* adlı eserinde onun için yaklaşık yüz sayfa ayırmıştır (İbn Asâkir, 2020, 26/274-382). Ancak bu eserde nakledilen rivayetlerin hadisçilerin süzgecinden geçmesi gerektiği ifade edilmiştir (Ağırman, 2020, 16). Nakillerin çok olması sebebiyle orada zikredilen rivayetlerle ilgili yüksek lisans yahut müstakil bir makale çalışması yapılabilir. Mustafa Ağırman, *H. Peygamber'in amcası H. Abbas* ismiyle yaklaşık 400 sayfa Türkçe bir eser yazmış orada İslam Tarihi kaynaklarını araştırarak onun çocukluğunu, gençliğini, Mekke-Medine hayatını incelemiş, ailesi ve şahsiyeti ile ilgili geniş bilgiler vermiştir (Ağırman, 2020, 29-368). Müellif araştırmasının sonuç kısmında H. Abbâs hakkında hadis alanında çalışmaların eksik olduğunu belirtmiş ve bu alanda araştırmalar yapılması gerektiğini ifade etmiştir. H. Abbâs'la ilgili İslam Tarihi alanında Yılmaz Gürlevik 2001 yılında “Peygamberimizin amcalarından H. Abbas b. Abdulluttalib'in hayatı” adıyla bir yüksek lisans çalışması yapmıştır (Gürlevik, 2001). Özetinde Abbâs'ın hayatı ve kişiliğinin incelendiği söylenen çalışmaya, inceleme izni verilmediği için ulaşılammıştır. Yine İslam Tarihi alanında Osman Gençay 2003 yılında “Abbas b. Abdilluttalib ve İslam tarihindeki yeri” başlığıyla yüksek lisans çalışması yapmıştır. Bu tezin ismi Yöktez'de bulunmakla birlikte inceleme izni verilmediği için yine ulaşılammıştır (Gençay, 2003). Ömer Faruk Kiraz, “H. Peygamber'in Amcaları” adıyla yüksek lisans tezi hazırlamış orada diğer amcalarda zikredilmiş H. Abbâs'a kırk sayfa ayrılmıştır (Kiraz, 2007, 132-170). M. Bahaüddin Varol, “H. Muhammed (sav)'in Ailesi ve Yakın Akrabaları ile İlişkileri” adıyla yayınladığı makalede H. Abbâs'a da yer vermiştir. Mezkûr makalede Ehl-i Beyt kavramını dar ve geniş anlamda değerlendiren Varol, geniş anlamda H. Peygamber'in amcası Abbâs'ın ehl-i beytin içine girdiğini söylemiştir (Varol, 2003). Ehl-i Beyt ile ilgili doktora tezi hazırlayan Yusuf Açikel bu kavramı ayrıntılı şekilde araştırmıştır (Açikel, 2009, 61-68). İslam Tarihi alanında yapılan çalışmalarda genel olarak siyer kaynakları kullanılmıştır. Bu çalışmada ise hadis kaynakları kullanılacak ve muhaddislerin değerlendirmeleri araştırılacaktır.

Temel hadis kaynaklarında tekrarlarla birlikte H. Abbâs'la ilgili yüzlerce rivayet bulunmaktadır. Sadece *Kütübi't-Tis'a*'nın fihrist çalışması olan *Concordance*'de, onun hakkında 210 tane rivayet olduğu tespit edilmiştir. Hadis alanında bu konuyla alakalı akademik bir çalışma yapılmamış olması dikkat çekicidir. *TDV İslam Ansiklopedisi*'nde “Abbâs b. Abdilluttalib” maddesinin komisyon tarafından yazılması da onula ilgili çalışmalara ilginin azlığının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Hadis alanında onunla ilgili yapılacak çalışmalara bir adım olması düşüncesiyle böyle bir çalışma hedeflenmiştir. Böylelikle amcasının H. Peygamber'den hangi rivayetleri naklettiğini tespit etmek, Allah'ın elçisiyle akraba olması hasebiyle ondan aktarılan nakillerin muhtevalarını görmek, onun naklettiği rivayetlerin kimler aracılığıyla sonraki nesillere ulaştırıldığını, rivayetlerin sıhhat durumlarını ve şerhlerdeki açıklamaları tespit ile alana katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Yöntem olarak öncelikle *Concordance* adlı eserde “Abbâs b. Abdilluttalib” başlığı altında rumuzlarla işaret edilen 210 rivayetin temel hadis kaynaklarındaki yerlerine gidilerek tek tek incelenmiştir. Daha sonra bu rivayetler arasında bir tasnif yapılmış onun naklettikleri ile ondan nakledilenler ayrılmıştır.

Temel kaynaklarda geçen onun hakkındaki herhangi bir rivayeti gözden kaçırmama adına muhaddislerin Hz. Abbâs yahut onun fazileti başlığı altında zikrettikleri rivayetler ayrıca taranmıştır. Bunun haricinde şamile programında aramalarda anahatar kelime olarak tek başına “Abbâs” kelimesinin binlerce çıkması sebebiyle Abbâs b. Abdilmuttalib” ve “Abdilmuttalib” kelimeleri kullanılmıştır. Böylelikle *Kütübi't-Tis'a* ile birlikte Ma'mer b. Raşid (ö. 153/770) Abdurrezzak b. Hemmâm (ö. 211/826-27) ve İbn Ebî Şeybe'nin (ö. 235/849) *Musanef*'leri, Taberânî'nin (ö. 360/971) *Mu'cem*'leri, Tayâlisî (ö. 204/819), Humeydî (ö. 219/834), Bezzâr (ö. 292/905) ve Mevsîfî'nin (ö. 307/919) *Müsned*'leri, Hâkim'in (ö. 405/1014) *Müstedrek*'i, İbn Hibbân (ö. 354/965) ve İbn Huzeyme'nin (ö. 311/924) *Sahih*'leri tek tek taranmış Abbâs b. Abdilmuttalib'ten nakledilen rivayetler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Rivayetlerin sahihlik ve zayıflık durumlarını tespit etmek için tek tek bütün râviler incelenmemiş münekkitlerin rivayetlerle ilgili değerlendirmeleri esas alınmıştır. Ancak rivayeti Hz. Abbâs'tan kimlerin aldığı tespit için Hz. Abbâs'm hadisi verdiği kişiler araştırılmıştır. Rivayetlerin sıhhat değerlendirmelerinde Buhârî (ö. 256/870), Müslim (ö. 261/875), Tirmizî (ö. 279/892), Hâkim en-Nîsâbü'rî, Zehebî (ö. 748/1348), Süyûtî (ö. 911/1505), Münâvî (ö. 1031/1622), Aclûnî (ö. 1162/1749) ve Elbânî'nin (1914-1999) kendi değerlendirmeleri, Şuayb Arnaût (1928-2016), Hüseyin Selim Esed (1931-2021) ve Muhammed Fuat Abdulkâî (1882-1968) gibi muhakkiklerin eserleri tahkik ederken yaptıkları değerlendirmeleri dikkate alınmıştır. Eğer bir rivayetle ilgili farklı hükümler verildiyse münekkitlerin araştırmaları incelenerek Tablo 9'a tercihler yansıtılmıştır. Hadislerin şerhlerinde Hâkim Tirmizî (ö. 320/932), Hattâbî (ö. 388/998), İmam Nevevî (ö. 676/1277), İbn Receb Hanbelî (ö. 795/1393), Aynî (ö. 855/1451), İbn Hacer, Münâvî ve Ali el-Kârî (ö. 1014/1605) gibi şarihlerin açıklamaları incelenmiş ayrıca rivayetle ilgili kendi değerlendirmemiz de eklenmiştir. Râviler değerlendirilirken İbn Sa'd'm *Tabakât*'ı, Buhârî'nin *Târihü'l-Kebîr*'i, Râzî'nin (ö. 327/938) *el-Cerh ve't-Ta'dîl*'i, Zehebî'nin *Siyer-i Alâmi'n-Nübelâ* ve *Mizânü'l-İ'tidâl*'i, Makdisî'nin (ö. 600/1203) *el-Kemâl*'i, Mizzî'nin (ö. 742/1341) *Tehzîbü'l-Kemâl*'i, İbn Hacer'in *Lisânü'l-Mîzan*'ı gibi eserlere bakılmıştır.

1. HZ. ABBÂS'IN HAYATI

Yaklaşık beş asır (750-1258) hüküm süren Abbâsî devletinin kurucuları, Abbâs b. Abdilmuttalib'in soyundan gelmektedir. Hz. Peygamber'den üç yaş büyük olmakla birlikte onun öz amcasıdır ve onunla beraber büyümüşlerdir. Bu çalışmanın hedefi Hz. Abbâs'm çocukluğu gençliği ve genel hayatı olmadığı için buralara ayrıntılı olarak girilmeyecektir. (Hayatı işe ilgili geniş bilgi için bk. Ağırman, 2020, 105-297)

Hadis ve tarih kaynaklarında dikkat çeken noktalardan birisi aynı yaşlarda olmalarına rağmen Hz. Peygamber'in, amcası Abbâs'a (r.a.) karşı büyük saygı içerisinde olmasıdır. Hz. Ali'den nakledilen bir rivayet buna işaret etmektedir: “*Bir kimsenin amcası babasının bir eşi demektir*” (Tirmizî, Menâkıb, 28). Hadisten anlaşıldığına göre Hz. Peygamber amcasına babası gibi davranmış ve hürmet göstermiştir.

İbn Abbâs'tan (r.a.) nakledilen rivâyette ise nesep bağının, gönül bağına evrildiği görülmektedir. O rivayette Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Abbâs benden, ben Abbâs'tanım*” (Tirmizî Menâkıb, 28). Aynı saygıyı Hz. Abbâs'ın Hz. Peygamber'e gösterdiği onun “yaşça hanginiz büyüksünüz?” sorusuna verdiği cevaptan anlaşılmaktadır: “*Ben ondan önce doğdum. Ancak o, benden büyüktür*” (Hâkim, 1990, 3/362). Abbâs'ın ne zaman Müslüman olduğu ile ilgili kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Bunlar onunla ilgili rivayetler çalışılırken ayrıca değerlendirilecektir.

Hz. Peygamber'in davetini hemen kabul etmemekle birlikte diğer kardeşi Ebû Talip gibi Abbâs da Hz. Peygamber'i ve Müslümanları korumuştur (Komisyon, 1988, 1/16-17). Bununla ilgili örnekler çok olmakla birlikte burada sadece şu olay nakledilebilir: İslâmiyet'in ilk yıllarında Ebû Zer Müslüman olduğu zaman kâfirlere bunu açık şekilde ilan etmiş onlarda onu öldürmesiye dövmeye başlamışlardı. Bu esnada henüz Müslüman olmamış Abbâs yetişip Ebû Zer'in üzerine kapanmış ve “*Yazıklar olsun size, Gıfar kabilesinden bir adam öldürüyorsunuz. Gıfar sizin ticaret kervanınız üzerindedir*” deyince müşrikler geri çekilmişlerdir (Buhârî, Menâkıb, 11; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 132). Görüldüğü üzere Abbâs müşriklerin saldırısından Ebû Zer'i dini bir söylemle değil, aklını kullanarak ve onların dünya çıkarlarına zarar geleceğini söyleyerek korumuştur. Onun akıllı ve ileri görüşlü olduğunu başka bir rivayette Hz. Ali şu şekilde ifade etmiştir: “*Amcam Abbâs'tan daha sağlam görüşlü ve hüküm vermede daha isabetli olan kimse görmedim*” (Belâzûrî, 1996, 4/6). Hz. Peygamber amcasını bu kadar sevmesine rağmen ona karşı hakkı söylemekten ve adaleti gerçekleştirmekten hiçbir zaman geri durmamıştır. İslâm'ı tebliğ ederken akrabalarını toplayıp “*Ey Kureyş topluluğu! Müslüman olup nefislerinizi Allah'ın azabından satın alınız. Ben Allah'ın azabından hiçbir şeyi sizden men edemem*” tebliğini yaptıktan sonra özel isimler saymaya başlamıştır. Bu özel isimleri sayarken amcası Abbâs'ı da zikretmiş benzer sözü onun için ayrıca tekrar etmiştir (Buhârî, Tefsir, 26; Müslim, İman, 351; Dârimî, Rikak, 23). Aynı şekilde faiz kaldırıldığı zaman Hz. Peygamber ilk kaldırılan faizin amcası Abbâs'ın faizi olduğunu söylemiştir (Müslim, Hac, 147). Yine Bedir Gazvesi'nde amcası esir düşünce Ensâr'dan bir takım kimseler Hz. Peygamber'e gelerek “*Bize izin ver de kız kardeşimizin oğlu Abbâs lehine, kendini esirlikten kurtaracak olan fidyesini ona terk edelim*” dediklerinde Allah'ın elçisi: “*Onun fidyesinden bir tek dirhemi de terk etmeyeceksiniz*” buyurmuştur (Buhârî, İtk, 11; Cihâd, 172; Megâzî, 12). Bu örnekler Hz. Peygamber'in yakın akrabaları da olsa adaleti tesis etmekten geri durmadığını açık bir şekilde göstermektedir. Hz. Peygamber'in amcasına gösterdiği sevgi ve saygıyı onun vefatından sonra sahabiler de göstermişlerdir. Enes b. Mâlik'ten nakledildiğine göre halk yağmursuz kalıp kıtlığa uğradıkları zaman, Hz. Ömer, Abbâs b. Abdilmuttalib'i vesile edinerek yağmur duası yapar ve duada: “*Yâ Allah! Bizler Peygamberimizi vesile edinerek Sen'den niyazda bulunurduk da, Sen bize yağmur ihsan ederdin. Şimdi de Peygamberimizin amcasını vesile edinerek Sen'den niyaz ediyoruz. Bize yağmur ihsan eyle*” derdi. Hadisi aktaran Enes b. Malik: Bu duanın akabinde yağmur ihsan olunurdu demiştir (Buhârî, İstiskâ, 3; Ashâbî'n-Nebi, 11). Hz. Abbâs, seksen sekiz yaşlarında Medine'de vefat etmiştir (Komisyon, 1988, 1/16-17). Hadislerde Hz. Abbâs'la ilgili rivayetlerin incelenmesi ayrıca düşünüldüğü için burada bu bilgilerle iktifa edilecektir.

2. HZ. ABBAS'TAN NAKLEDİLEN RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hadis kaynaklarında Hz. Abbâs hakkında nakledilen bilgilerin çokluğu daha önce ifade edilmişti. Burada musanniflerin onunla ilgili başlık açıp açmadıklarına değinilecek daha sonra ondan nakledilen rivayetlere geçilecektir. Humeydî *el-Müsned*'inde Abbâs b. Muttalib'in naklettiği rivayetler için başlık açmış ve orada ondan sadece üç rivayet aktarmıştır (Humeydî, 1996, 1/421-422). Buhârî "Sahâbenin Fazileti" bölümünde Abbâs için bir başlık açmış ve orada sadece Hz. Ömer'in yağmur duasında onunla tevessül ettiği rivayeti zikretmiştir (Buhârî, Fedâil, 11). Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin eserlerinde Abbâs b. Abdülmuttalib için özel başlık açılmamıştır. Tirmizî Menâkıb bölümünde "Hz. Peygamber'in amcasının menâkıbı" başlığı altında Abbâs'tan bir rivayet (Tirmizî, Menâkıb, 28), İbn Mâce "Mukaddime" bölümünde Hz. Abbâs'ın faziletine dair açtığı başlıkta ise iki hadis nakletmiştir (İbn Mâce, Mukaddime, 11). Ahmed b. Hanbel *Müsned*'inin "Benî Hâşim" bölümünde "Abbâs b. Abdülmuttalib" başlığı altında 27 rivayet nakletmiştir (Ahmed, Müsned, 3/287). İbn Ebî Şeybe *Musannef* adlı eserinde "Fedâil" bölümünde Abbâs için başlık oluşturmuş ve onunla ilgili orada beş rivayet nakletmiştir (1988, 6/382). Mevsilî ise Abbâs için açtığı başlıkta 23 tane rivayet aktarmıştır (Mevsilî, 2013, 9/83-110). İbn Hibbân da Abbâs için başlık açmış ve orada sadece Huneyn savaşındaki hadiseyi zikretmiştir (İbn Hibbân, 1988, 15/523). Tayâlisî *Müsned*'inde onun için başlık oluşturmuş orada sadece iki rivayete yer vermiştir (1999, 2278). Bezzâr'ın *Müsned*'inde Abbâs için açılan başlıkta 32 rivayet bulunmaktadır (Müsned, 4/119-150). Hâkim *el-Müstedrek*'inde ise onunla ilgili kırk tane rivayete yer verilmiştir (el-Müstedrek, 3/362-377). Bu başlıklar altında zikredilen rivayetler ondan nakledilenler olduğu gibi onunla ilgili rivayetler de olabilmektedir.

2.1. Hz. Peygamber'in Amcası Ebû Tâlib ile İlgili Rivayetler

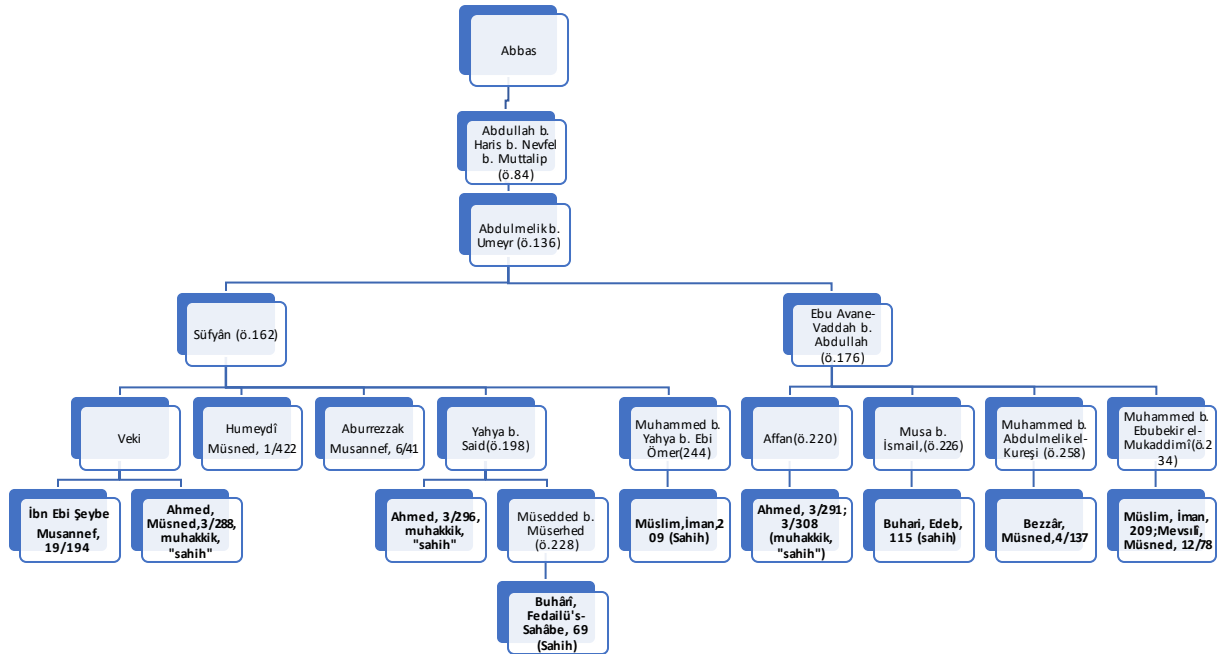
Hz. Abbâs'tan nakledilen bir rivayet onun kardeşi Ebû Talip hakkında sorduğu soru ile ilgilidir. Bir gün Abbâs (r.a.) Hz. Peygamber'e gelerek Ebû Tâlib'in (ö. 620) peygambere yaptığı iyiliklerin ahirette fayda verip vermeyeceğini ayrıca Resûlullah'ın şefaatinin ona fayda sağlayıp sağlamayacağını sormuştur. Hz. Peygamber de cevap olarak şefaatinin ona fayda sağlamak la birlikte cehennemden kurtarmayacağını, ona en hafif cezanın uygulanacağını, onun da ayaklarının altına konan ateşten bir taş ile beyninin kaynayacağını söylemiştir.

Temel hadis kaynaklarında nakledilen bu rivayet müttfekun aleyhtir. (Buhârî, Edeb, 115; Müslim, İman, 209) Aşağıdaki isnad şemasında rivayetin farklı versiyonlarının kaynakları verilmiştir. Burada zikredilen rivayette açık bir şekilde Hz. Peygamber'in amcasını cehennemden çıkaramayacağı ancak oradaki azabının onun vesilesiyle hafifletileceği haber verilmektedir. Burada zikredilen hadisin muhtevası kelam ilminde çokça tartışılan şefaet konusuna dair bilgi içermektedir. Şefaet konusu İslam âlimleri arasında tartışılmakla beraber genel olarak kabul edilen görüş Allah katında iyi kulların şefaet etmeye izinli kılınacağıdır (Yavuz, 2010, 38/412-415). İmam Nevevî, *Sahîh-i Müslim*'de geçen bu konuyla ilgili hadisler için "Nebî'nin şefaati sebebiyle Ebû Talib'in azabının hafiflemesi" başlığını koymuştur. Bu başlık altında Ebû Said el-Hudrî'den nakledilen başka bir rivayete göre Hz. Peygamber "Umulur ki şefaetim Ebû Talib'e fayda verir de azabı hafifletilir. Bu hafiflikle topuklarına kadar bir ateş içerisinde beyni kaynayacaktır" demiştir

(Müslim, İman 210). Zehebî bu hadisi *İsbâtü’Şefâa* kitabına almış ve bu rivayetin şefaatin varlığına delil olduğunu söylemiştir (Zehebî, 2000, 21). Müslim bir sonraki rivayette Hz. Aişe’den, küfür üzerine ölen kimselerin yaptığı iyi amellerin fayda vermeyeceğine dair rivayeti nakletmiştir (İman, 214). Hattâbî hadiste geçen “dahdâh” (ضحاح) kelimesinin topuklara ulaşan su anlamına geldiğini ve Hz. Peygamber vesilesiyle amcasının azabının hafiflediğini söylemiştir (Hattabî, 1988, 3/1677). Kâdı İyaz bu hadisin şerhinde Müddessir sûresi 48. Ayette geçen, “*Artık şefaatchilerin şefaati onlara fayda vermez*” ve Tevbe sûresi 133’de geçen “*Akraba bile olsalar müşriklerin için peygamberin ve müminlerin onlar içi bağışlanma dileyemezler*” ayetlerini zikretmiştir. Şârih, kâfirlere yaptıkları amellerin fayda sağlamayacağı üzerinde ittifak edildiğini ancak kâfirlerin küfür derecelerine göre azap göreceklarını söylemiştir (İyaz, 1998, 1/597). Dolayısıyla İyaz burada Hz. Peygamber’in amcası Ebû Talib’in ona desteği ve yardımı ile yine amcası Ebû Leheb’in Hz. Peygamber’e yaptığı eziyetlerin bir tutulmayacağını ifade etmiştir. Aynı şerhinde, kâfirlerin amellerinin fayda vermeyeceğini ancak burada Hz. Peygamber’in bereketiyle fayda hâsıl olduğunu ve bunun ona has olduğunu söylemiştir (Aynî, ty. 17/17).

Hadis sahih kaynaklarda geçmekte ve İslam âlimleri arasında şefaate ilgili tartışmada delil olarak zikredilmektedir. Kur’ân’da şefaate ilgili tenkitler putları şefaatchi kabul etmeleri sebebiyle, Mekkeli müşriklerdir. Dolayısıyla onlar için inen ayetleri sahih hadislerde peygamberlerin vesilesiyle yapılacak şefaatlerle karıştırmak doğru değildir. Dolayısıyla şefaate konusu sadece yukardaki rivayetle sınırlı değil birçok sahih kaynaklarda bulunmaktadır (Geniş bilgi için bk. Yavuz, 2010, 38/412415).

Tablo 1: Hz. Peygamber’in Amcası Ebû Tâlib ile İlgili Rivayetlerin İsnad Şeması

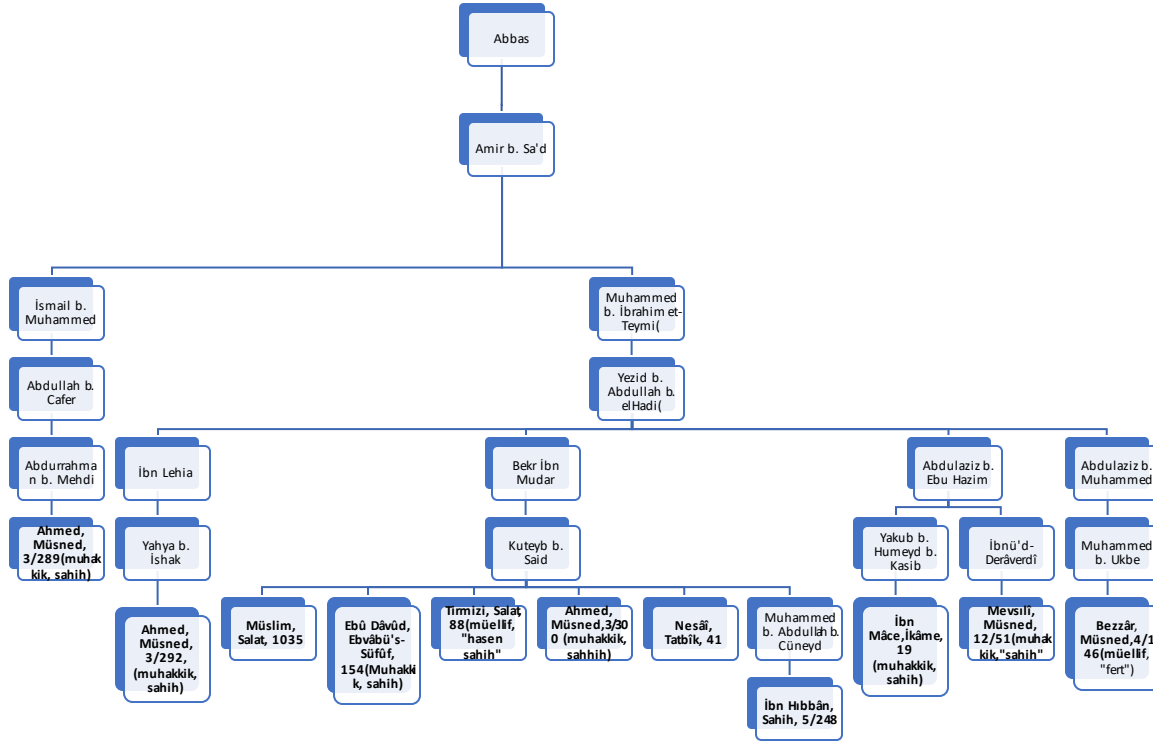

Yukarıda zikredilen şefaitle ilgili rivayet şemada görüldüğü üzere sahih kaynaklarda geçmektedir. Hadisi Hz. Abbâs'tan Hz. Peygamber'in en büyük amcası Haris'in torunu Abdullah b. Hâris (ö. 84/703) nakletmiştir. Dolayısıyla Abbâs'tan nakilde bulunan kişi onun akrabası ve aynı zamanda sahabidir (İbn Abdülber, 1992, 3/999). Buhârî ve Müslim hadiste ittifak ettikleri için “muttefekun aleyhtir.” Dolayısıyla rivayet “sahih” tir. Hadis Kur'an'da ve şefaitle ilgili hadislerde zikredilenlere ters değildir. Burada Hz. Peygamber'in kâfirleri cehennemden şefaitle çıkaracağına dair bilgi yoktur. Ancak Hz. Peygamber'e yapılan iyilikler ve yardımların fayda sağladığına işaret vardır. Cennetin anahtarı imandır. Ancak hem cennetin hem cehennemin dereceleri aynı değildir. Hz. Peygamber'in şefaati buralarda da etkili olduğu yukardaki hadisten anlaşılmaktadır. Burada zikredilen rivayet aynı zamanda günümüz insanların sorduğu, inanmayan insanların yaptıkları iyiliklerin ne olacağı sorusunun cevabını da içermektedir.

2.2. Secdenin Yedi Uzuve Üzerine Yapılacağı ile İlgili Rivayetler

Abbâs b. Abdülmuttalib'in (r.a.) Hz. Peygamber'den naklettiği rivayetlerden birisi de secde başın uzuvlarıyla ilgilidir. Buna göre kul secde ettiği zaman yüzü, iki eli, iki ayağı ve iki dizi secde etmelidir. İmam Müslim bu hadisi; “Salat” kitabında “sahih” olarak, Tirmizî “Salat” kitabında “hasen sahih” olarak, Ebû Dâvûd “Süfûf” bölümünde, eserin muhakkiki Şuayb Arnaût “sahih” olarak; İbn Mâce “İkâme” bölümünde, eserin muhakkiki Fuad Abdulbakî “sahih” olarak değerlendirmişlerdir. Abbâs b. Abdülmuttalib'ten nakledilen bu rivayet Mevsilî'de Amir b. Sa'd'ın (ö. 106) babasından aktarılmıştır. Senet şu şekildedir: Ebû Amr>Amr b. Sa'd>Abdullah b. Cafer> Muhammed b. Ebu'l-Vezir Ebu'l-Mutref>Musa b. Muhammed b. Hayyan> (Mevsilî, Müsned,2/25). Ancak Mevsilî'nin diğer versiyonu aşağıdaki şemada gösterildiği üzere Abbâs'a (r.a.) dayanmaktadır.

Tirmizî, ehl-i ilmin bu hadisle amel ettiğini söylemiştir (Tirmizî, Salat, 88). İbn Abbâs'tan nakle göre, Hz. Peygamber'e yedi organı üzerine secde etmesi emredildi. Saç ve elbisesini toplaması da yasaklandı” (Müslim, Salat: 44; Nesâî, İftitah: 130). İbn Receb Hanbelî, bu yedi uzuv üzerine secde etmenin kâmil bir secde olduğu hususunda ihtilaf olmadığını ancak bunların vücûbiyeti konusunda farklılıklar olduğunu söylemiştir. Şafilerin çoğunluğuna göre bunlar üzerine secde yapmak gerekir. Hanbeliler ve Malikiler bu görüş üzeredir. Diğer bir görüş, sadece alnın farz olduğudur. Şafilerin bir kısmı ve Ebû Hanîfe bu görüştedir. Mesrûk bir adamın secdede iki yahut tek ayağını kaldırdığını görünce, bu adamın namazı tamamlanmadı demiştir (İbn Receb, 1996, 7/254). Hanefi mezhebinde farz olan alnın ve ayakların en azından bir ayağın yere değmesidir. Burnun yere konması vacip ellerin ve dizlerin konması ise sünnettir. Bir mazeret yokken alnı yere koymamak sadece burnu koymak yeterli değildir. Hanefilerden Züfer ile Şafi ve Hanbeli mezheplerine göre yedi uzvun her birinin bir kısmını yere değdirilmesi farzdır. Maliki mezhebinde farz olan alnın bir kısmı üzerinde yapılmasıdır (Apaydın, 2017, 1/247). İbn Hacer bu hadisin şerhinde secdenin kabul ve kâmil olmasıyla ilgili mezheplerin ve âlimlerin görüşlerine yer vermiştir (Askalânî, 1959, 2/296-299).

Tablo 2: Secdenin Yedi Uzuv Üzerine Yapılacağı ile İlgili Rivayetlerin İsnad Şeması

Secde ile ilgili Hz. Abbâs'tan nakledilen bu rivayet Amir b. Sa'd aracılığıyla nakledilmiştir. İbn Sa'd bu râvînin "sıka" olduğunu ve çokça hadis naklettiğini söylemiştir (İbn Sa'd, 2001, 7/166). Mezkûr rivayeti Müslim "sahih" olarak eserinde nakletmiş diğer rivayetleri tahkik eden muhakkikler şemada da görüleceği üzere isnadın sahih olduğunu söylemişlerdir. Dolayısıyla hadis senet açısından sahihtir. Bu hadisin muhtevası fıkıhla ilgili olduğu için şerhlerde ağırlık olarak bu yönde açıklamalar yapılmıştır. Bu rivayet farklı sahabiler aracılığıyla da nakledilmiştir.

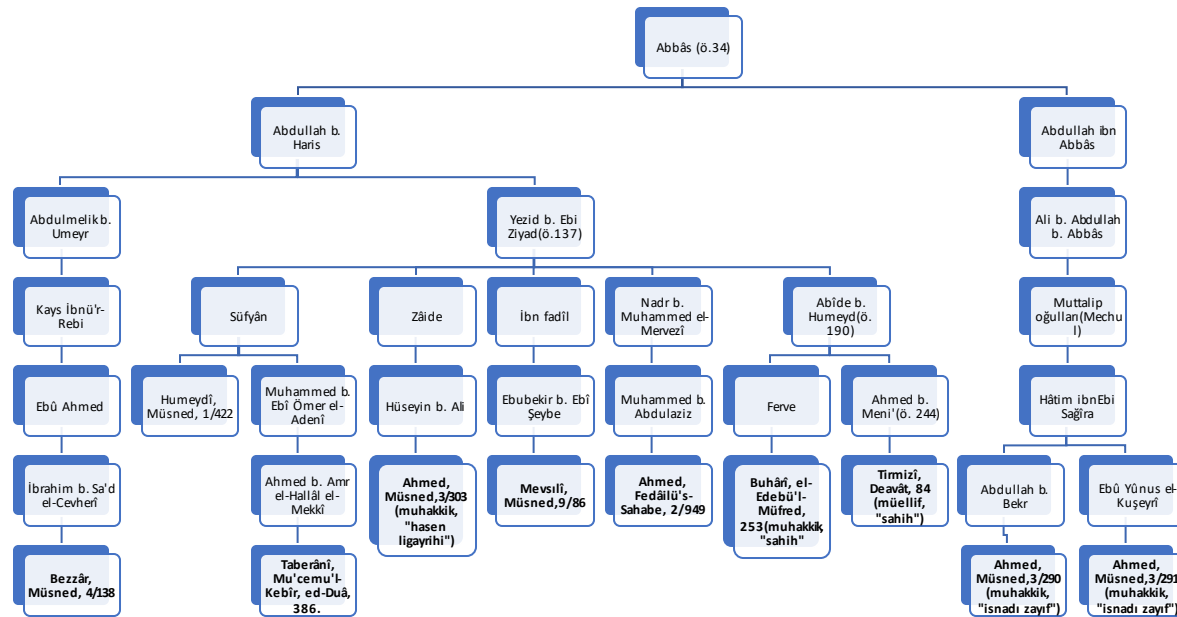
2.3. Allah'tan Af ve Afiyet İsteği ile İlgili Rivayetler

Hz. Abbâs'ın dünya işlerinde akıllı ve ufuklu olması onun maneviyata dair sorularında da görülmektedir. Ahirete yönelik işlerin özünü öğrenmek için bir gün Hz. Peygamber'in huzuruna gelip yaşının ilerlediğini ve ecelinin yaklaştığını söyleyip kendisine fayda verecek bir şey öğretmesini istemiştir. Hz. Peygamber kendisi için bir şey yapamayacağını ancak Allah'tan af ve afiyet istemesini tavsiye etmiştir. Rivayetin devamında Hz. Peygamber'in yukardaki duayı öğrettikten sonra üç defa tekrar ettiği, belli bir süre sonra amcası tekrar geldiğinde yine aynıını söylediği nakledilmiştir. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'ini tahkik eden Şuayb Arnaût, bu rivayetin isnadının "Muttalip oğullarından" şeklinde "meçhul" olarak nakledildiği için "zayıf" olduğunu söylemiştir (Ahmed, 2001, 3/290).

Humeydî *el-Müsned*'indeki rivayette, Abbâs (r.a.) Hz. Peygamber'den kendisine dua öğretmesini isteyince, Allah'tan af ve afiyet istemesini tavsiye etmiştir. Amcası tekrar dua öğretmesini istemiş, Hz. Peygamber tekrar aynı tavsiyeyi yapmıştır. Abbâs üçüncü kez tekrarlayınca Hz. Peygamber “*Ya Abbâs! Allah'tan dünyada ve ahirette af ve afiyet iste!*” demiştir (Humeydî, 1996, 1/421-422). Hâkîm'in senedini Hz. Ebûbekir'e dayandırdığı bir rivayet şu şekildedir: Hz. Ebûbekir minberde iken Hz. Peygamber'den şöyle bir nakilde bulunmuştur: “*Allah'tan af, afiyet ve yakîn isteyiniz. Zira kula yakînden sonra afiyetten daha hayırlı bir şey verilmemiştir*” (Hâkîm, 1990, 1/711). Müellif, rivayetin isnadı için “sahih” hükmünü vermiştir. Tirmizî’i “Duâlar” (Deavât) bölümüne aldığı bu hadis için “sahih” hükmünü vermiştir. Buhârî bu rivayeti *el-Edebü'l-Müfred* adlı eserine almış, eseri tahkik eden Elbânî “sahih” hükmünü vermiştir (Buhârî, 1997, 269). “Allah'tan af ve afiyet” istenilmesine ilişkin dua farklı sahabilerden de nakledilmiştir (İbn Mâce, Dua, 5; Ebû Dâvûd, Nevm, 8; Tirmizî, Deavât, 88).

Zehebî (ö. 748) bu duayı *Tıbb-ı Nebevî* adlı eserine almış ve açıklamasında, Hz. Dâvûd'un “*Afiyet gizli bir mülktür, bir saatlik gam bir senelik yaşlılıktır*” sözünü nakletmiştir. Ayrıca “*Afiyet, sağlıklı olanların başında, sadece hastaların göreceği bir taçtır*” sözünü “meçhul” olarak nakletmiştir (Zehebî, 2004, 70). “Af” günahlardan arınmayı, afiyet bütün hastalıklardan arınmayı ifade etmektedir (el-Kârî, 2002, 5/1725). Dolayısıyla iki dua aslında dünya ahiret saadetini içermektedir. Bu hadisin şerhinde Hâkîm, “afv ve afiyet” kelimelerinin birbirinden müstak olduğunu, “afv” ile ahirette, “afiyet” ile dünyada kişinin saadete ereceğini söylemiştir (Hâkîm, 1988, 2/83). Afiyet ibadetlerin sağlıklı yapılabilmesiyle de ilgilidir. Zehebî'nin de dediği gibi; “İnsanların Allah'a karşı ibadetlerini en güzel şekilde yapabilmesi ancak sağlıkla olabilir” (Zehebî, 2004, 25).

Tablo 3: Allah'tan Af ve Afiyet İsteği ile İlgili Rivayetlerin İsnad Şeması

Burada zikredilen hadis Hz. Abbâs'ın oğlu, meşhur sahabi Abdullah b. Abbâs (ö. 68/687-88) ve yeğeni Abdullah b. Haris (ö. 84/703) aracılığıyla nakledilmiştir. Bu hadis başka sahabiler aracılığıyla da nakledilmiştir. Burada sadece Hz. Abbâs'tan gelen rivayetler ele alındığı için onlar zikredilmemiştir. Rivayetin farklı versiyonları olması sebebiyle farklı değerlendirmeler olmuştur. Ancak Buhârî ve Tirmizî senetleri sahih, Ahmed b. Hanbel'den gelen bir tarik "hasen", diğer tariklerin zayıf olduğu görülmektedir. Rivayeti değerlendiren muhakkikler de sahih hükmünü vermiştir. Rivayetin muhtevaları aynı olduğu için burada sahih senetler esas alınmış ve rivayet sahih olarak değerlendirilmiştir. Sahih kaynaklarda nakledilen bu rivayet, veciz konuşma özelliği olan (Cevâmiu'l-Kelim) Hz. Peygamber'in kendisinden çok öz bir dua isteyen amcası Abbâs'a verdiği öz bir cevabı içermektedir. Mezkûr duada kişiye bir bilinç kazandırma hedefi de olduğu için bu tavsiyenin içinde sağlık nimetinin değerini bilmeye ve istiğfara da dolaylı bir yönlendirme vardır. Hz. Abbâs Hz. Peygamber'den sonra yaklaşık yirmi yıl daha fazla yaşamasına rağmen ecelinin yaklaştığını söyleyerek böyle bir tavsiye istemesi dikkat çekicidir.

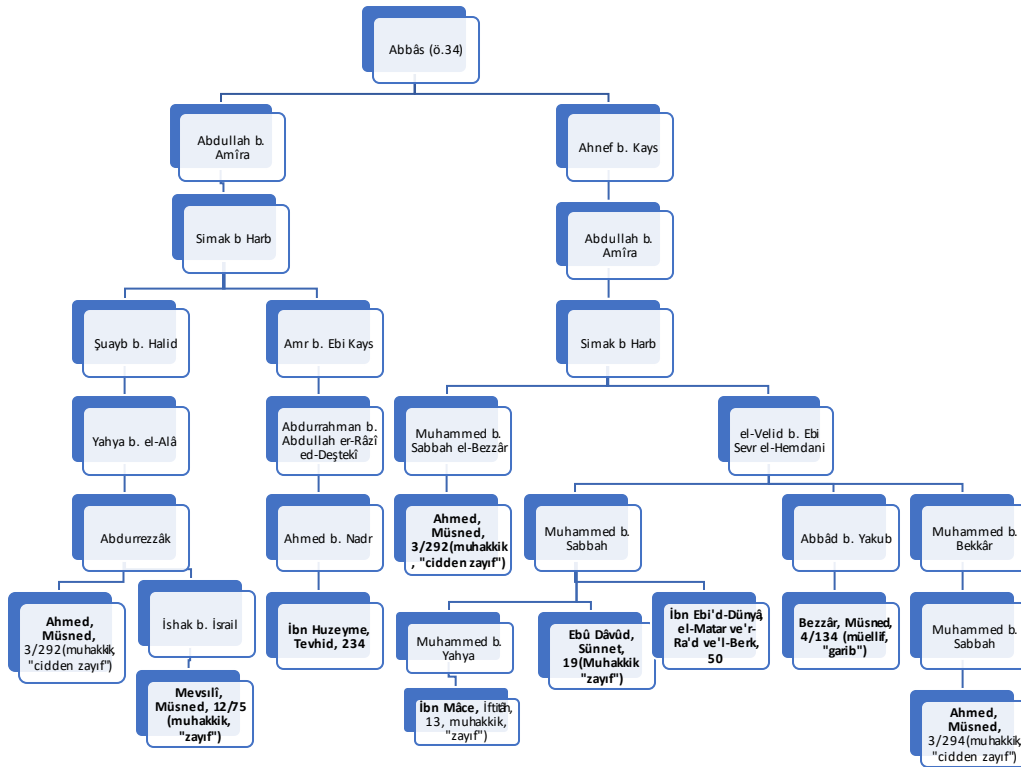
2.4. Allah'ın Arş'ın Üstünde Olması ile İlgili Rivayetler

Abbâs b. Abdumuttalib'tan nakledilen başka bir rivâyette Hz. Peygamber insanlarla otururken üzerlerinden bulut geçiyor. Hz. Peygamber bulutun adının "Müzün" olduğunu söylüyor. Daha sonra göklerle yerler arasındaki mesafe üzerinde konuşuluyor. Hz. Peygamber, aralarındaki uzaklığın yetmiş küsur (ravi tereddüd ediyor) senelik yol olduğunu söylüyor. Daha sonra Hz. Peygamber yedi göğe kadar sayıp, yedinci göğün üstünde bir deniz bulunduğunu, bunların da tepesinde arş olduğunu söylüyor. Arşın altı ile üstünün arasının bir semâdan bir semâya kadar olan uzaklık kadar olduğunu söyledikten sonra. Bunların en üstünde Allah olduğunu söylüyor (Tirmizî, Tefsir, 69/1). Tirmizî bu hadisin "hasen garib" olduğunu söylemiştir. Velid b. Ebû Sevr bu hadisin bir benzerini Simak'den "merfû" olarak rivâyet etmiştir (Tirmizî, Tefsir, 69/1). Ahmed'in *Müsned*'inde geçen rivayette, sema ve arz arası beş yüz senelik yol ve her gökten diğerine yine 500 senelik yol olduğu ziyadesi vardır. Yedinci göğün üzerinde de gök ile yer arasında olduğu gibi, en alçak ile en yüksek arasında bir deniz olduğu beyan etmiştir. Diğer lafızlar aynı ancak *Müsned*'de en son "Allah'a âdemoğlunun hiçbir ameli gizli kalmaz" ifadesi bulunmaktadır (Ahmed, *Müsned*, 3/293). Bu eseri tahkik eden Şuayb Arnaût isnadın "cidden zayıf" olduğunu, ravilerden biri olan Yahya b. Alâ'nın "metrûk" olduğunu söylemiştir. İbn Mâce "İftitâh" bölümünde "Cehmiyye mezhebinin inkâr ettiği şeyler" başlığı altında bu rivayeti nakletmiştir (İbn Mâce, İftitâh, 13). Eseri tahkik eden M. Fuad Abdalbaki isnadın "zayıf" olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvûd aynı rivayeti "Sünnet" bölümü, "Cehmiyye" başlığı altında nakletmiştir. Bezzâr, rivayeti bu lafızla sadece Abbâs b. Abdumuttalip'ten biliyoruz demiştir (Bezzâr, *Müsned*, 4/135). Mevsilî'de geçen versiyonda "arşın üstünde Allah var" lafzı yoktur. Onun yerine Âdemoğlunun hiçbir ameli Allah'a gizli kalmaz" lafzı vardır bulunmaktadır (Mevsilî, *Müsned*, 12/75). Eserin tahkikini yapan H. Selim Esed "isnadı zayıf" demiştir. Hâkim, *el-Müstedrek*'inde Âl-i İmran'da geçen, "Semada ve arzda Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz" âyetinin (Kur'ân-ı Kerim, 3/5) tefsiri olarak bu rivayeti nakletmektedir.

Hâkim mezkûr rivayeti Tâhâ, Secde ve Hakkâ sûrelerinin tefsirinde de nakletmiştir. Müellif, rivayetin “sahih” olduğunu söylemiş ancak eseri telhis eden Zehebî, Yahya b. Alâ “zayıf” (vâh) bir râvî demiştir (Hâkim, 1990, 2/316, 410, 447, 543).

Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin mezkûr rivayeti “Cehmiyye” başlığı altına koyma sebebi muhtemelen mezhebin kurucusunun, Allah'ı arş gibi belli bir mekâna veya cihete nispet etmenin mümkün olmayacağını (Gölcük, 1993, 7/234-236) söylediği içindir. Zira mezkûr rivayetin sonunda Allah'ın arşın üstünde olduğu söylenmiştir. Nitekim İbn Huzeyme de bu rivayeti *Tevhid* kitabında, Allah'ın arşın üzerinde olduğuna dair açmış olduğu başlık altında nakletmiştir. Hadisi zikretmeden önce Allah'ın arşa istiva ettiğine dair âyetleri zikretmiş ve Cehmiyye'nin dediğini reddettiklerini söylemiştir (İbn Huzeyme, 1994, 233-234). Aslında hadis tevîl edilemez değildir. Mezkûr rivayet Allah'ın güç ve kudretinin her şeyin üstünde olduğu şeklinde anlaşılabilir. Nitekim Allah'ın arşa istiva ettiği ile ilgili âyetler O'nun kâinatı yönetmesi ile tefsir edilmiştir (Kur'an Yolu, 2/535). Rivayet zayıf olmakla birlikte ilk dönemlerde Allah'a mekân isnadıyla ilgili tartışmalarda kullanılmıştır.

Tablo 4: Allah'ın Arşın Üstünde Olması ile İlgili Rivayetlerin İsnad Şeması

Allah'ın arşı üstünde olması ile ilgili rivayeti Abbâs'tan Hz. Peygamber döneminde Müslüman olan ancak onu görmeyen (muhadram) Ahnef b. Kays (ö. 67/686) ve Abdullah b. Amîra (ö. ?) nakletmiştir. İmam Buhârî Amîra'yı değerlendirirken kasıtlı olmaksızın hata yapan anlamına gelen “vehm” ile nitelendirmiştir. Buhârî onunla ilgili ayrıca Abbâs'tan nakilde bulunduğu ancak Ahneftan hadis aldığı bilinmediğini söylemiştir (Buhârî, ts. 5/159).

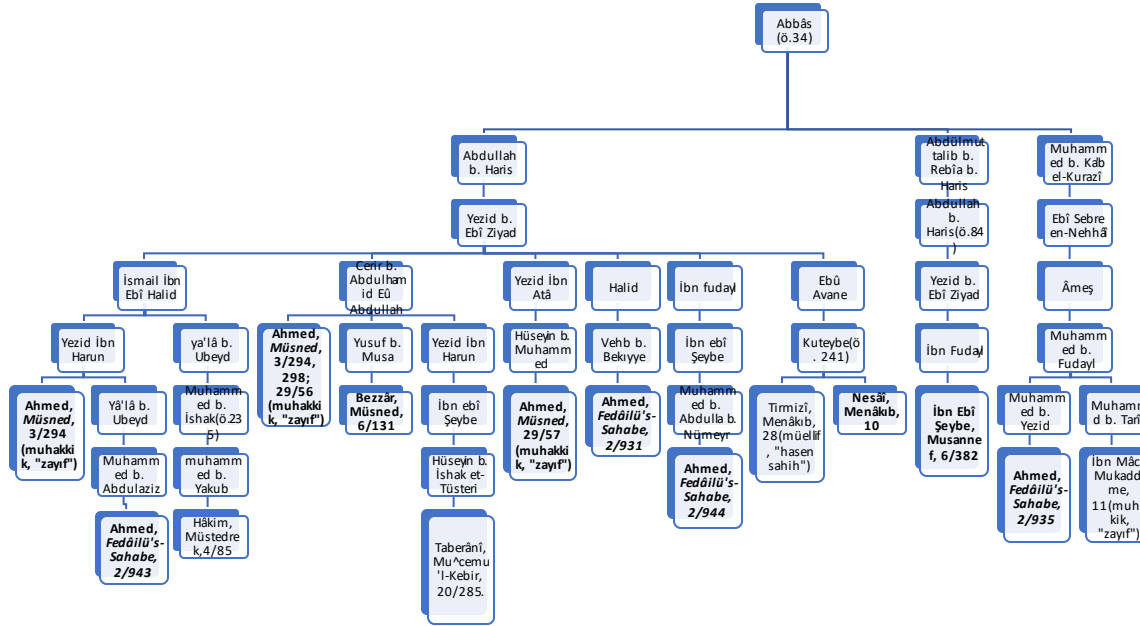
Muhakkiklerin değerlendirmelerinden de anlaşılacağı üzere rivayetin isnadı zayıftır. Rivayetin muhtevası itikadi alanda yapılan Allah'a mekân izafe edilip edilmeyeceği ile ilgili bilgiyi ihtiva etmektedir. Konuyla ilgili sahih hadislerin hatta bazı âyetlerin o şekilde anlaşılması dolayısıyla Allah'ın arşın üstünde olup olmayacağı konusu mezhepler arasında tartışmalara sebep olmuş farklı teviller yapılmıştır (Yavuz, 1991, 3/406). Bu tartışmalara makalenin sınırını aşacağından dolayı girilmeyecektir. Ancak görüşler arasında İmam Mâtûrîdî'nin görüşü isabetlidir. Buna göre Allah'ı her hangi bir varlığa benzetecek yorumlardan kaçınılmalı, bunların manasının tam bilinmeyeceğine inanılmalıdır. (Mâtûrîdî, 2005, 74) Bununla birlikte yukardaki tefsirde de ifade edildiği üzere Allah'ın arşa istivası O'nun kâinatı yönetmesi olarak anlaşılması uygun görülmektedir.

2.5. Hz. Peygamber'in Amcası Abbâs'ı Allah için Sevmek ile İlgili Rivayetler

Abbâs (r.a.) Müslüman olduktan sonra Kureyş'in kendisine karşı olumsuz tavırlarından rahatsız olmuş ve bu durumu Hz. Peygamber'e açmıştı. Amcasına karşı yapılan olumsuz muameleden rahatsız olan Allah'ın elçisi, amcasını Allah ve Resülü için sevmenin imanın bir gereği olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel Hz. Abbâs adına açmış olduğu başlık atında bu hadise yer vermiş, eserin muhakkiki Şuayb Arnaût, ravilerden Yezid b. Ebî Ziyâd'ın zayıflığı sebebiyle isnadın "zayıf" olduğunu söylemiştir (Ahmed, *Müsned*, 37295). İbn Ebî Şeybe'nin *Musannef*'inde geçen versiyonda Hz. Peygamber'in yüzünün kızardığı ve öfkelenildiği sonrasında, "Ey insanlar! Kim Abbâs'a eziyet ederse bana eziyet eder, kişinin amcası babası gibidir" dediği nakledilmiştir (İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 6/382). Tirmizî "Hz. Peygamber'in amcasının menâkıbı" başlığı altında aynı hadisi nakletmiş ve isnadı için "hasen sahih" demiştir (Tirmizî, *Menâkıb*, 28). İbn Mâce "Mukaddime" bölümünde Hz. Abbâs'ın faziletine dair açtığı bölümde hadisi nakletmiştir. Eserin muhakkiki M. Fuad Abdulkaki "isnadı zayıf" demiştir (İbn Mâce, *Mukaddime*, 11). Hâkim, *Müstedrek*'inde mezkûr rivayeti nakletmiş ancak herhangi bir değerlendirme yapmamıştır (Müstedrek, 4/85). Hadisin şerhinde Ali el-Kârî, Hz. Abbâs'ı sevmedikçe imanın kalbe girmeyeceği sözünü, kâmil imana ulaşamayacağı şeklinde şerh etmiştir (Kârî, 2002, 9/3977). Mübarekpûri, bu hadisin şerhinde Hz. Abbâs'ın fazileti ile ilgili hadisi şerifleri zikretmiştir (Tuḥfetü'l-aḥvezî, 10/178). M. Bahaüddin Varol'a göre bu hadis Hz. Peygamber'in akrabalarına karşı ne kadar hassas olduğunu ve onlara önem verdiğini göstermektedir (Varol, 2003, 158). Eslem Ceyrâcpûrî (1880-1955) bu hadise itiraz etmiştir. Ona göre bu rivâyet, Abbâsî halifeleri tarafından uydurulmuştur. Eslem mantık yürüterek rivayeti reddetmiştir. İmanın insan sevgisi üzerine bina edilmesinin şirk olduğunu söylemiş ayrıca Abbâs'ın Müslüman olmadan önce ölenlerin imanı ne olacak diye sormuştur. Muhammed Göndelvî (1897-1985) buna cevap olarak Hz. Peygamber'e iman etmenin onun sevgisini zorunlu kıldığını, Hz. Peygamber'in sevgisinin de akrabalarının sevgisini gerekli kıldığını söylemiştir. Eslem'in ikinci itirazına Göndelvî, Hz. Abbâs'a sevginin, onun Müslüman olmasından sonra gerekli olduğunu söyleyerek cevap vermiştir. Bu sebeple daha önceki Müslümanların imanı hakkında şüphenin söz konusu olmadığını söylemiştir (Haq, 2019, 330).

Abbâs'ı sevmenin imanın gereği olduğunu Abbâsî halifeleri tarafından uydurulduğunu iddia eden Ceyrâcûrî'nin, Ensar'ı sevmenin imanın gereği olduğunu beyan eden hadisler (Buhârî, İmân, 9) için bir şey söylememesi, iddialarının dayanaksız olduğunu göstermektedir. Nitekim ilk hadis kaynaklarında Hz. Peygamber, cennete girmenin anahtarını iman etmeye, imanın anahtarını birbirini sevmeye bağlamıştır (Ma'mer, Musannef, 10/385).

Tablo 5: Hz. Peygamber'in Amcası Abbâs'ı Allah için Sevmek ile İlgili Rivayetlerin İsnad Şeması

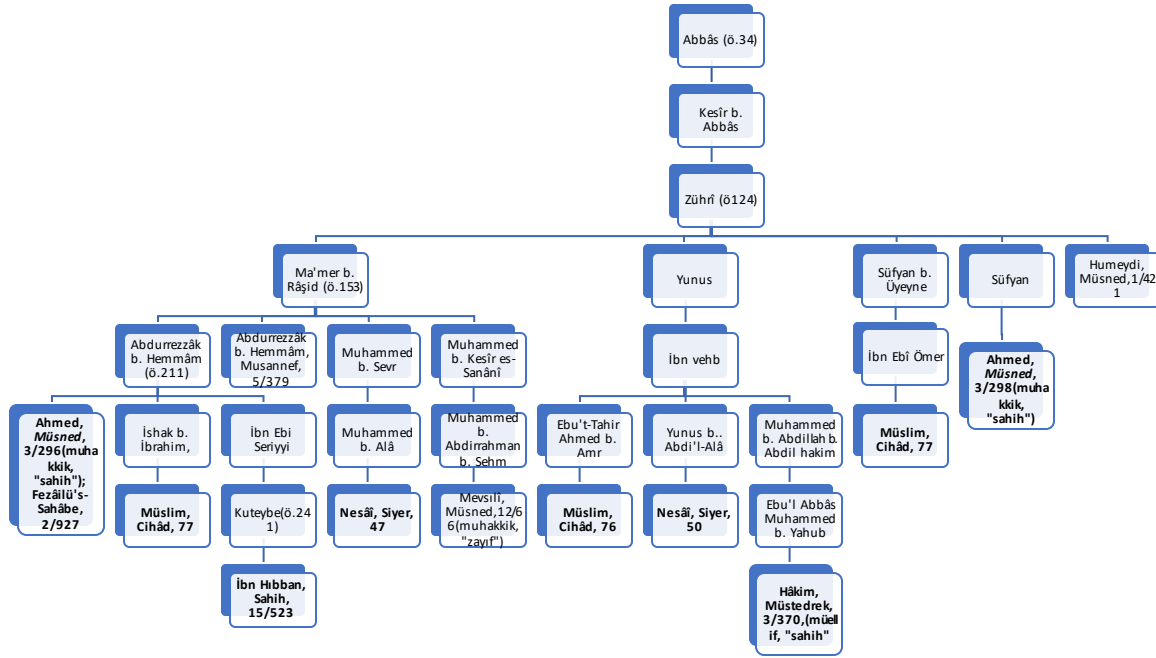
Yukardaki rivayeti Abbâs'tan (r.a.) üç farklı kişi, Abdullah b. Haris (ö. 84/703), Abdülmuttalib b. Rebîa b. Haris (ö. 61/680-81) ve Muhammed b. Ka'b el-Kurazî (ö. 108/726) nakletmiştir. Buhârî, Abdülmuttalib b. Rebîa b. Haris'in sahabi olduğunu söylemiştir (Buhârî, ts. 6/132). Zehebî Muhammed b. Ka'b el-Kurazî için müfessirlerin imamlarından olduğunu, irsalî çok yaptığını ve "sika" olduğunu söylemiştir (Zehebî, 1985, 5/66). Tirmizî kendi aktardığı senet için "hasen" hükmünü vermiş ancak diğer muhakkikler tahkik ettikleri senetler için zayıf hükmünü vermişlerdir. Biz burada Tirmizî'nin hükmünü esas alarak Tablo 9'a onu yansıttık. Hz. Peygamber bu hadisi Abbâs Müslüman olduktan sonra söylemiştir. Buna göre hadisin metni Hz. Peygamber'in genel öğretilerine ters değildir. Nitekim bir hadiste Hz. Peygamber müminlerin birbirlerini Allah için sevmelerini imanın gereği olarak görmüştür (Buhârî, İmân, 14). Burada sahih birçok hadiste bize ulaşan, müminlerin birbirini sevmesinin imanın bir gereği olduğu gerçeğini, Hz. Peygamber'in Abbâs (r.a.) üzerinden yinelemesi vardır. Buna göre mezkûr rivayette Abbâs'a söylenen söz Hz. Peygamber'in umumi ifadesini hususileştirmesidir.

2.6. Huneyn Savaşı ve Hz. Abbâs ile İlgili Rivayetler

Huneyn Gazvesi, Mekke'nin fethinden sonra Müslümanların Hevâzin ve Sakif kabilesiyle yaptığı, Kur'ân'da da zikredilen bir savaştır. Müslümanlar savaşın esnasında geri çekilmiş ve dağılmışlardır (Hamîdullah, 1998, 18/376). Kur'ân'da bu dağılmanın sebebi Müslümanların övünmeleri olarak açıklanmıştır (Kur'ân-ı Kerim, 9/25). Huneyn savaşında Hz. Abbâs ve Hâris b. Abdilmuttalib (ö. 20/641) Hz. Peygamber'in etrafından herkesin dağıldığı bir anda ayrılmayan iki kişidir (Kandemir, 1994, 10/232). Abbâs bu savaşta Hz. Peygamber'in yanında yaşadıklarını kendisi nakletmiştir: *“Hz. Peygamber beyaz bir katırın üstünde idi. Müslümanlarla kâfirler karşılaşınca Müslümanlar dönüp gerilediler. Allah'ın elçisi ise katırını kâfirlere doğru sürmeye başladı. Ben onun katırının geminden tutuyorum; onu kopmasın diye menediyordum. Ebû Süfyân (Hâris) da Hz. Peygamber'in atının üzengisinden tutuyordu. Derken Hz. Peygamber “Ey Abbâs! Ashâb-ı semurayı çağır” dedi. Ben gür sesli biri idim. Sesim çıkabildiğine: Ashâb-ı semûra nerede? diye nida ettim. Vallahi sesimi işittiklerinde (yerlerine) dönüşleri, ineğin yavrularına dönüşü gibi idi. Ve: Yâ lebbeyk! Yâ lebbeyk! diyerek kâfirlerle savaştılar. Onlar da Ensar cemaatini çağırdılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber katırının üstünde onların savaştıklarına baktı ve: “Bu, tandırın kızıştığı vakittir!” dedi. Sonra avucuna birkaç çakıl alarak onları kâfirlerin üzerlerine attı ve: “Kabe'nin Rabbine ant olsun bozguna uğradılar” dedi. Biraz sonra bakmağa gittiğimde harb onun dediği şekilde idi. Vallahi o kâfirlere attığı taşlardan başka bir şey yapmamıştı. Artık onların kuvvetinin zayıfladığını, işlerinin gerilediğini gördüm”* (Müslim, Cihâd, 76).

Abbâs'm (r.a.) yukardaki olayı naklettikten sonra Hz. Peygamber'e olan sevgisi ve bağlılığını şu ifadesi açık bir şekilde göstermektedir: *“Resûlullah'ı katırının üzerinde düşmanı kovalarken hâlâ görür gibiyim.”* Ahmed b. Hanbel'in uzunca naklettiği bu rivayet için Şuayb Arnaût “isnadı sahih” demiştir (Ahmed, *Müsned*, (3/297). Abdurrezzâk, aynı rivayetin devamında Hevâzinlilerle Hz. Peygamber'in antlaşmasını uzunca nakletmiştir (*Musanef*, 5/379). Mevsilî *Müsned*'inde geçen rivayet için, eserin muhakkiki Hüseyin Selim Esed “isnadı zayıf” demiştir (*Müsned*, 12/66). İbn Hibbân Hz. Abbâs için açmış olduğu başlıkta sadece Huneyn savaşındaki bu hadiseyi zikretmiştir (İbn Hibbân, 1988, 15/523). Hâkim, *el-Müstedrek*'inde bu rivayeti nakletmiş ve “sahih” olduğunu, Buhârî ve Müslim'in şartlarına uyduğunu ancak onların tahrir etmediklerini söylemiştir. Eseri telhis eden Zehebî, Müslim'in tahrir ettiğini söylemiştir (*Müstedrek*, 3/370). İmam Nevevî, “Semure Ashâbî” şeklinde çağrılmasını, Hudeybiye antlaşmasında “Semure” isimli ağacın altında Hz. Peygamber'e biat ettikleri için demiştir (Nevevî, 1972, 12/115). Hz. Peygamber'in bu şekilde bir hatırlatma yapması, Sahâbenin Hudeybiye'de Hz. Peygamber'e savaştan kaçmayacaklarına dair beyat etmeleri (Fayda, 1992, 6/39) sebebiyle olabilir. İmam Nevevî, Hz. Peygamber'in eline çakıl taşlarını alıp kâfirlerin üzerlerine atmasını mucize olarak açıklamıştır. Ona göre Hz. Peygamber eliyle taşları atması fiilî, hezimete uğradıklarını önceden söylemesi haberî mucizedir (Nevevî, 1972, 12/116).

Tablo 6: Huneyn Savaşı ve Hz. Abbâs ile İlgili Rivayetlerin İsnad Şeması

Huneyn Savaşı ile ilgili rivayeti Hz. Abbâs'tan oğlu Kesîr b. Abbâs nakletmektedir. Buhârî, Kesîr'in babasından hadis naklettiğini ondan da Zührî'nin aldığını söylemiştir (Buhârî, ts. 8/394). Buradaki rivayette bu ilişki görülmektedir. Kesîr b. Abbâs'ın Emevî halifesi Abdülmelik b. Mervân (ö. 86/705) zamanında vefat ettiği, salih, fâzıl ve fakih bir kimse olduğu da nakledilmiştir (Mizzî, 1980, 24/133). Mezkûr rivayeti İmam Müslim ve İbn Hibbân'ın *Sahih*'lerinde nakletmeleri ve Şuayb Arnaût'un sahih değerlendirmesi yapması hadisin senedinin sağlam olduğunu göstermektedir. Hadisin metninden Hz. Peygamber'in şecaati ve amcasının ona bağlılığı açık şekilde görülmektedir. Sahâbenin de savaşta tamamen kaçmadığı Hz. Abbâs'ın sesini işitecek mesafede oldukları anlaşılmaktadır.

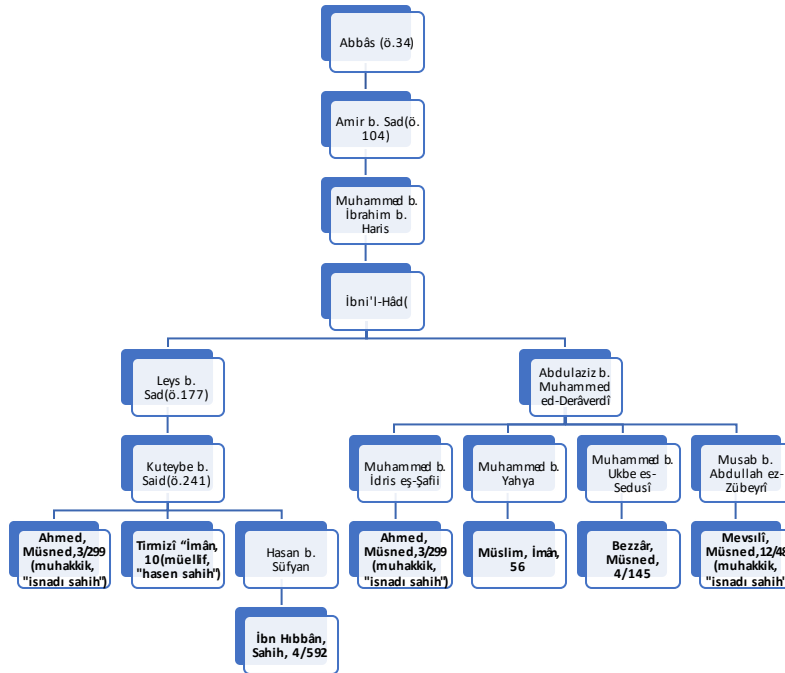
2.7. İmanın Tadı ile İlgili Rivayetler

Temel kaynaklarda Hz. Abbâs'tan nakledilen bir rivayet imanın tadı ile ilgilidir. Hadisin lafzı şöyledir: “*Kim Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan, Resul olarak Hz. Muhammed'den razı olursa imanın tadını tatmıştır.*” İmam Müslim *Sahih*'inde “İman” bölümünde bu hadisi nakletmiştir (İmân, 56). Tirmizî aynı bölümde naklettiği bu hadisin isnadı için “hasen sahih” hükmünü vermiştir (İmân,10). Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'ini tahkik eden Şuayb Arnaût “isnadın sahih” olduğunu, Buhârî ve Müslim'in şartlarına uyduğunu söylemiştir (Ahmed, Müsned, 3/303).

Bezzâr, mezkûr rivayeti bu lafızla Hz. Peygamberden sadece Abbâs b. Abdilmuttalib'in naklettiğini biliyoruz demiştir (Müsned, 4/145). Mevsilî'nin *Müsned*'ini tahkik eden Hüseyin Selim Esed "isnadı sahih" demiştir (Mevsilî, Müsned, 12/48).

Beğavî bu hadisin şerhinde, Ammâr b. Yâsir'den, üç şey kimde olursa imanın tadını tatmıştır şeklinde bir söz nakletmiştir. Bu üç şey şunlardır: "*Fakirlikte infak etmek, nefsin aleyhine de olsa insanlara adaletli ve insaflı davranmak ve bütün herkese selamı yaymak.*" Müellif, Abdullah b. Mesud'tan da kimde üç şey varsa imanın tadını tatmıştır şeklinde bir rivayet nakletmiştir: "*Haklı da olsa tartışmayı terk eden, şaka dahi olsa yalanı terk eden, kendisine isabet eden ve etmeyen şeylerin hata olmadığını bilen kimseler imanının tadını tatmışlardır*" (Beğavî, 1983, 1/52). İmam Nevevî bu hadisi şu şekilde açıklamıştır: Bir kimse Cenab-ı Hakk'tan başkasından bir talebi olmazsa, İslâm yolundan başka bir yol izlemezse, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yolunun dışında bir yola uymazsa şüphesiz kurtulmuş, imanın tatlılığı kalbine ulaşmış ve onun tadını almıştır (Nevevî, 1972, 2/2). Buhârî yukardaki hadisleri zikretmemiş ancak imanın tadını tadan üç sınıfın muhtevasının farklı olduğu başka bir rivayet nakletmiştir. Orada nakledilen bilgiye göre "*Allah ve Resûlünü her şeyden çok sevenler, sevdiğini sadece Allah için sevenler, imandan sonra tekrar küfre dönmeyi, ateşe atılmak kadar tehlikeli görenler imanının tadını tatmıştır*" (Buhârî, İmân,8).

Tablo 7: Hz. Abbâs'tan Nakledilen "İmanın Tadı" ile İlgili Rivayetlerin İsnad Şeması

Bu rivayet Hz. Abbâs'tan Amir b. Sa'd aracılığıyla nakledilmiştir. Bu râvi ile ilgili daha önce bilgi verilmişti. Muhaddislerin ve muhakkiklerin değerlendirmelerinden rivayetin isnadının sahih olduğu görülmektedir.

Hadisin şerhlerinde imanın tadıyla alakalı iki sahabiden farklı muhtevada ‘mevkuf’ haberler nakledilmiştir. İmam Buhârî ise ‘merfû’ olarak içeriği mezkûr rivayetlerden ayrı olan başka bir rivayet nakletmiştir. Hz. Peygamber’in bunları farklı mekânlarda ayrı kişilere söylemesi ihtimal dâhilindedir. Sözlerin içeriklerine bakıldığı zaman Hz. Abbâs tarikiyle gelen ve Buhârî’nin naklettiği rivayetin aslında yakın manalara sahip olduğu görülmektedir. Rab olarak Allah’tan, Din olarak İslâm’dan, Resul olarak Hz. Muhammed’den razı olmak, Allah ve Resulünü herşeyden çok sevmeyi, sevdiğini Allah için sevmeyi beraberinde getirecektir. Bunlar da imandan sonra küfre dönmeyi ateşe atılmak gibi büyük görmeyi doğuracaktır. Dolayısıyla hadisler farklı lafızlarla aynı hedefe yönelendirmektedir. Ayrıca bu hadisler, imanın sadece bilgi boyutu olmadığını bilakis onun kişinin iç dünyasında yaşadığı, hissettiği ve yakînen tattığı bir özelliği olduğu gerçeğini de göstermektedir.

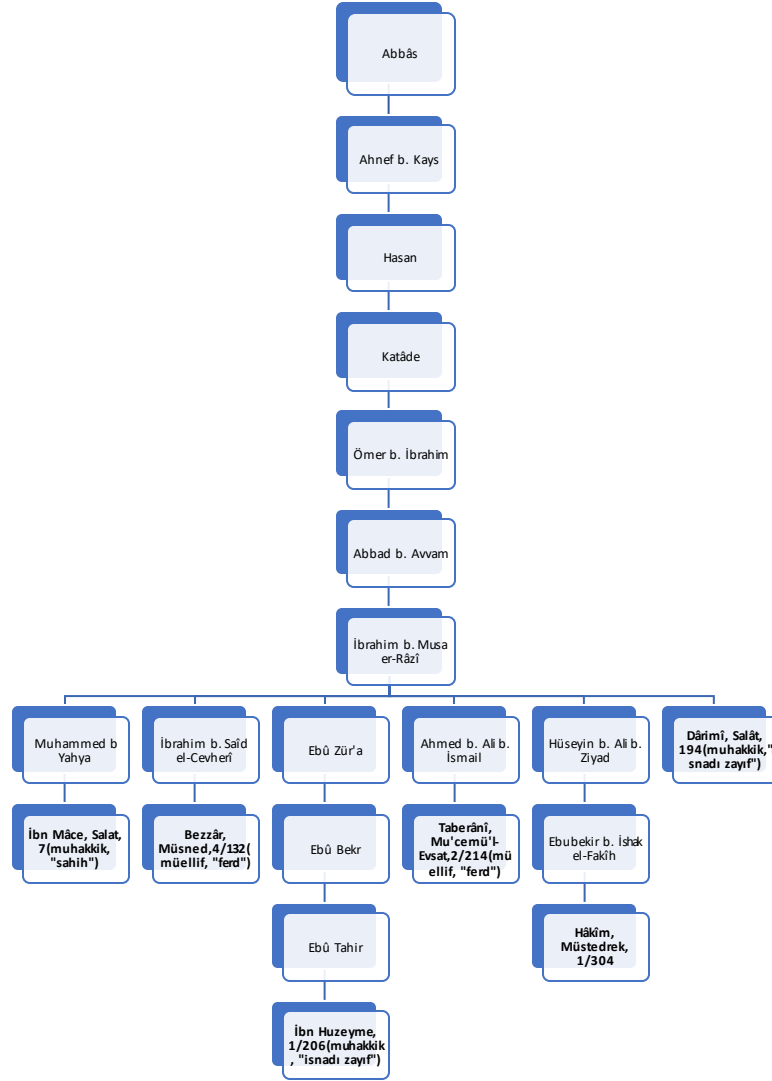
2.8. Akşam Namazının Vakti ile İlgili Rivayetler

Hadis kaynaklarında Abbâs’tan (r.a.) nakledilen bir rivayet akşam namazının vaktiyle ilgilidir. Buna göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *“Benim ümmetim, yıldızların iştibâkine (çoğalıp birbirine karışmasına) kadar akşam namazını geciktirmedikçe fitrat üzerinde olmaya devam edecektir.”* İbn Mâce “Salât” bölümünde “akşam namazının vakti” başlığı altında bu rivayeti nakletmiş, eserin muhakkiki M. Fuad Abdalbaki isnadın “sahih” olduğunu söylemiştir (İbn Mâce, Salât, 7). Dârimî, “Salât” bölümünde “akşam vaktinin geciktirilmesinin keraheti” başlığı altında mezkûr rivayeti nakletmiştir. Oradaki lafız: *“Akşam namazını yıldızların birbirine karışmasını beklemedikleri müddetçe hayır üzerine olmaya devam edeceklerdir”* şeklindedir (Dârimî, Salat, 194). Eseri tahkik eden H. Selim Esed, bu tarik için “isnadı zayıf” demiştir. Bezzâr *Müsned*’inde bu rivayetin bu vecihle sadece Abbâs’tan nakledildiğini biliyoruz demiştir (Bezzâr, Müsned, 4/132). Taberânî de Katade’den sadece Ömer b. İbrahim’in naklettiğini söylemiştir (Taberânî, ts. 2/214). İbn Huzeyme *Sahih*’inde “Namaz” bölümünde bu rivayeti aktarmış, eserin muhakkiki Mustafâ Azâmî “isnadı zayıf” demiştir (Sahih, 1/206). Hâkîm, *el-Müstedrek*’inde bu hadisi zikretmiş ancak herhangi bir değerlendirme yapmamıştır (Müstedrek, 1/303). Abbâs tarikiyle gelen bu rivayetin isnadında ilk altı ravi tek olarak nakledilmektedir. İbrahim b. Musa’dan sonra raviler çoğalmaktadır. Ancak rivayetin şâhit sahabileri vardır. Örneğin bu rivayet sahâbi Ukbe b. Amir’e (ö. 58) bağlanan başka bir senette aynı lafızla nakledilmektedir (Ebû Dâvûd, Salât, 7).

Sahih-i Müslim’de ve diğer hadis kaynaklarında Seleme b. Ekvâ’dan nakledilen bir rivâyete göre Hz. Peygamber, güneş batıp ufuk perdesiyle gizlendiği zaman akşam namazını kıldı (Müslim, Salât, 216; Tirmizî, “Salat”, 8). Müellif, hadisin “hasen sahih” olduğunu ayrıca Abbâs hadisinin “mevkûf” olarak rivâyet edildiğini en sahihin de bu rivâyet olduğunu söylemiştir. Tirmizî, Hz. Peygamber’in ashabından ve tabînden pek çok ilim adamlarının, akşam namazını acele kılmayı tercih edip geciktirmeyi hoş görmediklerini söylemiştir. Ayrıca isim vermeden bazı ilim adamları diyerek onlardan şu sözü nakletmiştir: *“Akşam namazı için tek bir vakit vardır.”* Ona göre zikredilen ilim adamları Cebrail’in Hz. Peygamber’e (namaz vakitlerini ve şeklini öğretmek için) kıldırıldığı vakti dikkate alarak bu görüşe sahip olmuşlardır (Tirmizî, Salât, 8).

Akşam namazının vakti ile ilgili farklı icthadlar yapılmıştır. Sürenin güneşin batmasıyla başlayıp şafağın kaybolmasıyla biteceğinde ittifak vardır. Ancak “şafak” tanımı farklılıklara sebep olmaktadır. İmâm-ı Âzam’a göre şafak, akşamleyin ufuktaki kızılıktan sonra meydana gelen beyazlıktan ibarettir. Ebû Hanife’nin iki talebesi ve diğer üç mezhep imamına göre ise şafak, ufukta meydana gelen kızılıktır. Bu kızılık kaybolunca akşam namazının vakti çıkmış olur (Apaydın, 2017, 1/236).

Tablo 8: Akşam Namazının Vakti ile İlgili Rivayetlerin İsnad Şeması

Akşam namazının vaktiyle ilgili rivayeti Hz. Abbâs'tan Ahnef b. Kays (ö.67/686) nakletmektedir. Bu râvi ile ilgili daha önce bilgi verilmişti. Hadisin Abbâs tarihiyle alakalı olarak münekkitler farklı değerlendirmeler yapmışlardır. Biz Tablo 9'a Tirmizî'nin "hasen" tercihinini yansıttık. Ancak burada şu husus ifade edilmelidir: Hadis kaynaklarında ibadetlerle ilgili farklı hadisler nakledilebilmektedir.

Bunun neticesinde mezhep imamları ictehad yaparak farklı görüşler bildirmekte ve farklı uygulamalar ortaya çıkabilmektedir. Bazen rivayet hadis ölçülerine göre sahih olduğu halde mezhep imamı zayıf bir rivayetle amel edebilmektedir. Bu durum mezhep imamının ictehadıyla yakından alakalıdır. Bu konunun fikhî yönü olması ve makalenin sınırlarını aşmamak için bu alana girilmeyecektir. Özetle farklı rivayetlerin ve farklı ictehadların olması bazı durumlarda kolaylık sağlamakla birlikte vahdet açısından bu tür rivayetlerde bir müctehidin görüşünün alınması isabetlidir. Farklı bir mezhebe bağlı olduğu halde bulunduğu bölgede dini otorite hangi vakitleri esas alıyorsa ona göre amel etmek en uygun görülmektedir.

2.9. Hz. Peygamber'in Vefatıyla Sonuçlanan Hastalığı ile İlgili Rivayetler

Abbâs (r.a.) Müslüman olduktan sonra onun Hz. Peygamber'in yanında çokça bulunduğu nakledilen rivayetlerden anlaşılmaktadır. Aynı şekilde Hz. Peygamber'in vefatında ve defin işlemlerinde hep onun yanında olmuştur. Bu bağlamda ondan nakledilen bir rivayete göre bir gün Hz. Peygamber'in (vefatla sonuçlanan) hastalığı zamanında yanına uğramıştı. Resûlullah'tan, hanımlarının daha önce nehyettiği halde ona ilaç içirdikleri için "Bu ilaçtan Abbâs'tan başka herkes içecek" buyurduğunu nakletmiştir. Devamında Hz. Peygamber'in Ebûbekir'e (r.a.) söyleyin, namaz kıldırın dediğini nakletmiştir (Ahmed, Müsned, 3/304). Eserin tahkikini yapan Şuayb Arnaût bu hadis için "sahih ligayrihi" demiştir. Hastalığı zamanında Hz. Peygamber'e ilaç içirme ile ilgili rivayetlerin tam anlatımı Hz. Aişe tarihiyle nakledilmektedir (Buhârî, Megâzî, 78). Burada Abbâs tarihiyle gelen rivayetler değerlendirilecektir. Mevsilî'nin Abbâs veçhiyle naklettiği rivayeti değerlendiren H. Selim Esed "isnadı zayıf" demiştir (Mevsilî, Müsned, 12/62). Ahmed b. Hanbel'in naklettiği rivayetin senedi ise şöyledir: Abbâs>İbn Abbâs>İbn Şurahbil>Abdullah b. Ebî Sefer>Kays b. Reb>Ebû Saîd>Ahmed b. Hanbel. Hz. Ebûbekir'e namaz kıldırdığı ile ilgili rivayetin senedinde, Kays'tan sonra Yahya b. Âdem gelmektedir (Ahmed, Müsned, 3/304). Mevsilî'nin naklettiği senette Kays'tan sonra Reb>Abdullah b. Reça>Musa b. Muhammed>Mevsilî gelmektedir (Mevsilî, Müsned, 12/62). Ahmed b. Hanbel mezkûr rivayeti aynı senetle *Fedâilü's-Sahâbe* adlı eserinde nakletmiştir (Ahmed, 1983, 1/109). Rivayetin sahih farklı versiyonları Hz. Aişe ve İbn Abbâs tarihiyle nakledilmiştir.

Mezkûr hadisin şerhinde Hattâbî, herhangi bir suça iştirak edenlerin hepsinin cezalandırılacağına dair burada delil olduğunu söylemiştir. Örneğin bir grup birleşip bir adamı öldürmüşlerse o grubun hepsine kısas uygulanır (Hattâbî, 1988, 4/2304). İbn Hacer kişinin kendisine kasıtlı yapılan fiillerde kısas yapmasının meşru olduğunu "meçhul" sığasıyla nakletmiştir. Hz. Peygamber'in ilacı reddetmesinin sebebi olarak da tedaviye uygun olmayan ilacı verdikleri için şeklinde açıklama yapmıştır (Askalânî, 1959, 8/147). Burada şöyle bir soru akla gelebilir. Hz. Peygamber'e uygun olmayan ilacı niçin vermişlerdir? Öncelikle bunun İbn Hacer'in yorumu olduğu unutulmamalıdır. İkinci olarak ilaç uygun olmakla birlikte Hz. Peygamber hastalığının vefatla sonuçlanacağını ve o ilacın kendisine fayda vermeyeceğini biliyordu. Burada bu kast edilmiş olabilir. İbn Hacer şerhin devamında İbnü'l-Arabî'den şöyle bir nakilde bulunmuştur:

“Hz. Peygamber burada nefsanî bir intikam almamıştır. Hz. Peygamber onları nehyettiği halde buna uymadıkları sebebiyle kıyamet günü büyük günaha düşmemeleri için bu şekilde cezalandırmıştır. Ona göre Hz. Peygamber kısas için değil, tedip için cezalandırmıştır.” İmam Nevevî Hz. Peygamber sözüne muhalefet edildiği için onları cezalandırdığını söylemiştir (1972, 14/199). Allah elçisinin her söz ve fiilinde olduğu gibi burada bir ders vardır. Orada sadece ilaç içirenler değil, ilacı Hz. Peygamber nehyettiği halde zorla içirilmesine şahit olanlar da cezalandırılmıştır. Yapılan gayri meşru fiillere engel olmamanın gelecek cezaya da ortak olunacağını göstermesi açısından bu hadise ibret vericidir.

Yukarda da ifade edildiği üzere Hz. Peygamber’in hastalığında kendisine zorla ilaç içirenlere orada bulunmadığı için Abbâs’ın hariç tutularak misilleme yapıldığına dair rivayetlerin senetlerinde Abbâs’a dayananlar için “sahih” ve “zayıf” olmak üzere farklı değerlendirmeler yapılmıştır. İbn Abbâs ve Hz. Aişe’ye dayanan şahitlerin olması sebebiyle rivayet muhteva olarak sahihtir. Dolayısıyla Abbâs isnadı için Tablo 9’a Şuayb Arnaût’un hükmü tercih edilerek yansıtılmıştır. Burada şöyle bir soru akla gelebilir. Hasta olan kişiye onun iyiliği için ilaç içirildi ise hasta iyileşince kısas mı uygulayacak? Bu tür sorulara şöyle açıklama getirilebilir: Birincisi, burada Hz. Peygamber’in ceza vermesi ona has bir uygulama olabilir. Zira Hz. Peygamber’in nehyi diğer nehiyer gibi değildir. Bununla ilgili bir rivayet bu yorumu desteklemektedir: Bir gün Ebû Saîd b. Muallâ (r.a.) mescidde namaz kılarken Rasûlullah onu çağırış namazda olduğu için o da icabet etmemişti. Daha sonra Ebû Saîd Hz. Peygamber’in yanına gelip namaz kıldığını söyleyip özür beyân etmiş fakat Allah Resûlü ona Allah Kur’ân’da: “*Ey îmân edenler, sizi hayât verecek şeylere davet ettiği zaman Allah’a ve Rasûlü’ne icabet edin (Kur’an-ı Kerim, 8/24) buyurmadı mı?*” demiştir. Sonra sahabinin elinden tutarak ona Kur’ân’da en büyük sûreyi öğreteceğini söylemiştir (Buhârî, Tefsir, 1). Bu hadisin şerhinde Sâbunî bu hükmün Hz. Peygamber’e has olduğunu ifade etmiştir (Sâbunî, 2011, 4/2447). İlaç içirme olayında da şarihler Hz. Peygamber’in nehyinin önemini vurgulamışlardır. İkinci olarak Hz. Peygamber hastalığının vefatla sonuçlanacağını, bu sebeple de herhangi bir ilaç kullanmasının kendisine faydası olmayacağını biliyordu. Hz. Aişe’den gelen bir rivayette peygamberlere ölüm öncesinde muhayyer bırakılmaları rivayeti (Buhârî, Megâzî, 78; Müslim, Fedâil, 87) bu yorumu desteklemektedir. Üçüncü olarak burada tedaviyi reddetme hakkına dair bir işaret olabilir. Zira modern dünya da tedaviyi reddetme hakkı hastaların en önemli haklarından biri olarak bildirilerde yayınlanmaktadır (Hasta Hakları Yönetmeliği, 25. Madde). Dördüncü olarak Hz. Peygamber dönemi ilaçların doğal olduğunu, kimyasal olmadığını unutmamak gerekir. Hz. Peygamber’in burada onlara verdiği ilaçlar kimyasal yan etkileri olan değil, muhtemelen doğal takviye edici ilaçlardır. Bunların bağışıklık sistemini güçlendirdiğinde şüphe yoktur. Günümüz tıbbında bağışıklıkları güçlendirmek yahut enfeksiyonlardan kurtulmak için bu tür ilaçlar alınabilmektedir (Salman E. ve Karahan Z. C., 2014, 83-86).

Bu ve bundan sonraki bölümlerde Hz. Abbâs’tan gelen rivayetin senetlerinin az olması sebebiyle isnad şemaları yapılmayacak sadece raviler zikredilecektir.

2.10. Süreyyâ Yıldızı ile İlgili Rivayetler

Hız. Abbâs Resûlullah ile beraberken aralarında geçen bir konuşmayı şu şekilde nakletmiştir: “Bir gece Hz. Peygamber’le oturuyor idim. Allah’ın elçisi bana, ‘semaya bak! Yıldız görüyor musun?’ dedi. Ben de ‘evet!’ dedim. Bunun üzerine o, ‘ne görüyorsun?’ dedi. Ben, ‘Süreyyâ’ dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber, ‘senin soyundan Süreyya yıldızındaki yıldız sayısı kadar kişi, iki fitne zamanında yönetici olacaktır’ buyurdu (Ahmed, Müsned, 3/305). Eseri tahkik eden Şuayb Arnaût “isnadı cidden zayıf” demiştir. Rivayetin senedi şu şekildedir: Abbâs>Ebî Meysere>Ebî Gabîl>Leys b. Sad>Ubeyd b. Ebî Gurre>Ahmed (Müsned, 3/305). Hâkim *el-Müstedrek*’inde bu rivayeti nakletmiş Ubeyde b. Ebu Gurre’nin teferrüt ettiğini söylemiştir. Eseri telhis eden Zehebî rivayetin sahih olmadığını söylemiştir (Hâkim, 1990, 3/368). Kayserânî bu rivayeti Leys’ten Ubeyd’den başka kimsenin rivayet etmediğini Buhârî’nin de Ubeyd için “Münker” (Buhârî’nin tenkitte kullandığı en ağır lafız) dediğini söylemiştir (Kayserânî, 1996, 4/1910). Zehebî bu rivayetin “bâtıl” olduğunu söylemiştir (Zehebî, 1963, 3/22). Heysemî Abbâs’ın mevlâsı Ebû Meysere’yi tanımıyorum. Ahmed’in diğer ricali “sika” demiştir (Heysemî, 1994, 5/186). Süreyya yıldızı, edebiyatta mecaz olarak da kullanılan 6 veya yedi adetten oluşan parlak yıldızlar kümesidir (Uzun, 2010, 38/162-164). Rivayette geçen Süreyyâ yıldızı Abbâs oğullarının hilafetine işaret olarak nakledilmiştir (İbn Ebû Hâtım, 2006, 6/518).

Süreyyâ Yıldızı ile ilgili rivayeti Hz. Abbâs’tan mevlâsı Ebî Meysere nakletmiştir. Zehebî onun için “sika değil” demiştir (Zehebî, 1985, 2/102). Rivayetin çok zayıf olmasından dolayı şerhlerde bu konuyla ilgili herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Hadis alanında otorite olan İmam Buhârî mezkûr rivayetin isnadında geçen bir râvi için “münker” lafzını kullanmıştır. Bu, rivayetle ihticâc edilemeyeceği anlamına gelmektedir. Bu sebeple Tablo 9’a bu görüş yansıtılmıştır. Yukarıda zikredilen rivayet muhaddislerin hadisleri değerlendirirken ne kadar objektif olduklarına işaret olması açısından ayrıca dikkate değerdir. Zira mezkûr rivayet Abbasilerin kurduğu devlete işaret etmektedir. Ancak o dönemde yaşamış olan âlimler buna rağmen rivayeti tenkit etmişler ve “zayıf yahut mevzû” olduğunu söylemekten çekinmemişlerdir. O dönemde yaşayan Buhârî kendi cerh sisteminde en şiddetli lafızlardan biri olan “münker”i bu rivayetin ravilerinden biri için de kullanmıştır. Bu rivayet muhaddislerin ilmi şahsiyetlerinin üstünlüğünü göstermesi açısından örnektir. Mezkûr rivayet temel hadis kaynaklarından sadece Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde geçmektedir ki o da aynı şekilde Abbâsîler döneminde onların görüşlerine karşı geldiği için işkenceye maruz kalmış bir âlimdir. Bu örnekler muhaddislerin bir rivayeti değerlendirirken kişisel görüşlerini, duygularını ve siyasi tercihlerini ilmi faaliyetlerine karıştırmadıklarını göstermesi açısından dikkat çekmektedir. Bunları birbirine karıştıranlar her dönemde olmuştur ve olacaktır. Ancak o dönemde muhakkik âlimler tarafından bu kişiler tespit edilmiş ve rivayetleri tenkit edilmiştir.

2.11. En Hayırlı Kişi ile İlgili Rivayetler

Daha önceki rivayetlerde Hz. Abbâs Kureyş'in kendisine karşı olumsuz tavırlarından Hz. Peygamber'e şikâyetinde bulunmuştu. Burada zikredilecek rivayet ona benzemektedir: “*Abbâs (r.a.) bir gün Hz. Peygamber'in yanına gelmiş ve bazı insanların sözlerini ona iletmişti. Bunun üzerine Resûlullah minbere çıkmış ve kendisinin Muhammed b. Abdullah b. Abdilmuttalib olduğunu, Allah'ın mahlûkatı yarattığını ve onların en hayırlısını da kendisi kıldığını söylemiştir*” (Ahmed, Müsned, 3/307). Eserin muhakkiki Arnaût isnadın “hasen liğayrihi” olduğunu söylemiştir. Tirmizî, “Menâkıb” ve “Deavât” bölümlerinde hadisi nakletmiş ve senedi için “hasen sahih” demiştir (Tirmizî, Menâkıb, 84). Ahmed b. Hanbel'in rivayet zinciri şöyledir: Abbâs> Muttalib b. Ebî Vedeâ> Abdullah b. Haris b. Nevfel> Yezid b. ebi Ziyad> Süfyan b. Saîd> Ebû Nuaym>Ahmed b. Hanbel. Tirmizî'nin rivayet zinciri Süfyan b. Saîd'e kadar aynı ondan sonra Ebû Ahmed Muhammed b. Abdullah ve Mahmud b. Ğaylan bulunmaktadır. Münâvî bu rivayetin şerhinde, Hz. Peygamber'in beden ve ruh olarak en hayırlı kişi olduğunu ve soyunun temiz kişilerden ve nikâhlı olarak geldiğini söylemiştir. Bunu övünmek için söylemediğini de eklemiştir (Münâvî, 1937, 2/232). Mübârekpûrî, Abbâs'm öfkelenme sebebinin neseplerine dair olumsuz bir konuşmadan kaynaklandığını söylemiştir (Mübârekpûrî, ts. 10/76).

Yukarda zikredilen rivayeti Hz. Abbâs'tan Muttalib b. Ebî Vedâa nakletmiştir. Buhârî onun sahâbi olduğunu söylemiştir (Buhârî, ts, 8/7). İbnü'l-Esîr, Muttalib'in Mekke fethi günü Müslüman olduğunu, Hz. Peygamber'in onun için “akıllı” dediğini nakletmiştir (İbnü'l-Esîr, 1994, 4/414). İsnadda geçen diğer ravileri değerlendiren muhakkikin ve Tirmizî'nin hükmü burada esas alınarak “hasen” tercih edilmiştir. Rivayetin metninde Hz. Peygamber'in hem amcasını desteklemek için hem de bir hakikati ortaya koymak için bir açıklama yaptığı görülmektedir. Nesep tek başına yeterli olmamakla birlikte insan üzerindeki etkisi yadsınamaz. Maddi zenginlikler nasıl sonraki nesillere aktarılıyorsa manevi zenginlikler de aktarılmaktadır. Kişinin bunları olumlu yahut olumsuz değerlendirmesi kendi tercihlerine bağlı olmaktadır. Hz. Peygamber yukardaki rivayette hem maddi hem manevi nesebe dikkat çekmekte kendisinin tertemiz nesillerden süzülerek geldiğini beyan etmektedir. Şarihlerin de dikkat çektiği gibi Allah elçisi bunu övünmek için değil bir hakikati ortaya koymak için dile getirmiştir.

2.12. Zemzem Kuyusu ve Sikâye ile İlgili Rivayetler

Hz. Abbâs'm atası Kusay Mekkelilerin ve misafirlerin su ihtiyacını gidermek için kuyular kazdırmıştı. Bu işlerle ilgili göreve sikâye denilmiştir. Hz. Peygamber'in kabilesinden nesilden nesile aktarılan bu görev en son Abbâs'a verilmişti (Küçükaşcı, 2009, 37/177). Bununla ilgili rivayette Hz. Abbâs, Zemzem kuyusunun içine düşen şeyleri temizlemek istediklerini ancak onun içinde küçük yılanlar olduğunu söylemişti. Hz. Peygamber onların öldürülmesini emretmişti. Ebû Dâvûd bu rivayeti “yılanların öldürülmesi” başlığı altında nakletmiştir (Edeb, 174). Rivayetin senedinde Abbâs >Abdurrahman b. Sâbit>Musa Tahhân>Mervan b. Muaviye>Ahmed b. Men'î>Ebû Dâvûd vardır. Eserin muhakkiki Şuayb Arnaût ravilerin “sika” olduklarını söylemiştir. Fâkihî aynı rivayeti Musa Tahhân'a kadar iki hocası farklı olarak nakletmiştir.

Onun senedi şu şekildedir: Abbâs>Abdurrahman b. Sâbit>Musa Tahhân>Muhammed b. Ubeyd>Muhammed b. Yahya> (Fâkihî, 1994, 2/66). Münzirî bu rivayetin “mürsel” olduğunu söylemiş Elbânî de Abdurrahman b. Sâbit (ö. 118) ile Abbâs (ö. 34) arasında 85 sene olduğunu söyleyerek Münzirî’yi teyit etmiştir (Elbânî, 2000, 2/261).

Hadisin şerhinde Tîbî (ö. 743/1343) yılanla insanın arasında Hz. Âdem’den beri savaş olduğunu söylemiş ve hadislerde geçen “*Kim korkudan dolayı yılanı öldürmeyi terk ederse bizden değildir*” (Ahmed, Müsned, 3/477) rivayetini nakletmiştir. Yılan “*kendisini öldüren kimseden intikamını alır*” sözünün cahiliyeden kalma bir söz olduğunu eklemiştir (1997, 9/2829). İbn Melek (ö. 854/1450) yılanla insan arasında düşmanlık ve savaşın doğal olduğunu, onların tabiatlarında birbirlerini öldürme talebi mevcut olduğunu söylemiştir. Müellif daha sonra yılanların öldürülmesiyle ilgili rivayetleri nakletmiştir. Ancak bir rivayette “beyaz yılan” müstesna kılınmış (Ebû Dâvûd, Edeb, 174) sebep olarak da zararsız olduğu zikredilmiştir (İbn Melek, 2012, 4/526). Bu rivayet yılanların öldürülme sebebinin insanlara zarar vermesi olduğunu açık şekilde göstermektedir.

Zenzem kuyusu ile ilgili rivayeti Hz. Abbâs’tan Abdurrahman b. Sâbit (ö.118/736) nakletmiştir. Mizzî onun hadis aldığı hocaları zikrederken Abbâs’ı da söylemiş ancak ondan hadis dinlemediğinin söylendiğini eklemiştir (Mizzî, 1980, 17/124). Hz. Abbâs ile bu rivayeti ondan alan Abdurrahman arasında 85 sene olması hadisi ondan dinlemediğini göstermektedir. Dolayısıyla mezkûr rivayet “mürsel”dir. Bu rivayeti temel hadis kaynaklarında Ebû Dâvûd’tan başka rivayet eden olmamıştır. Rivayetin metni ise Hz. Abbâs’ın sikâye görevine verdiği önemi göstermektedir. Sikâye görevinde maddî bir gelir olmamasına rağmen itibar ve yönetimde söz sahibi kılması bakımında Abbâs bu görevi hiçbir zaman bırakmak istememiştir.

2.13. Yaralamalarda Kısas ile İlgili Rivayetler

Kısasla ilgili olarak Abbâs b. Abdilmuttalib’ten nakledilen bir rivayette Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Me’mûne (beyin zarına ulaşan yara), Câife (bedenin iç kısmına ulaşan yara) ve Münakkıla (kemiği kırıp yerinden kaydıran yara) da kısas (yani misilleme) yoktur.*” İbn Mâce, “Diyetler” bölümünde bu hadisi nakletmiştir (İbn Mâce, Diyet, 9). Rivayetin isnadı şu şekildedir: Abbâs>İbn Şuhbân>Muaz b. Muhammed el-Ensârî>Muaviye b. Salih>Rişdîn b. Sa’d>Ebû Kureyb>İbn Mâce. Bu eserin muhakkiki Muhammed F. Abdulkakî “isnadı hasen” demiştir. Mevsilî *Müsned*’inde İbn Abbâs ile ilgili açmış olduğu başlık altında bu rivayeti iki farklı tarihten nakletmiştir. İsnadın biri İbn Mâce ile aynıdır. Bu, Mevsilî ile İbn Mâce’nin aynı hocadan hadis dinlediklerini göstermektedir. Eserin muhakkiki Hüseyin Selim Esed buradaki senet için “isnadı cidden zayıf” demiştir. Mevsilî aynı rivayeti başka bir senetle daha nakletmiştir: Abbâs>İbn Şuhbân>Muaz b. Muhammed el-Ensârî>İbn Lehiya>Afif b. Salim>isa b. İbrahim>Musa b. Muhammed>(Mevsilî, Müsned, 12/60, 63). Bu eserin muhakkiki Hüseyin Selim Esed buradaki senet için de “isnadı zayıf” demiştir. Suyûtî, İbn Abbâs’tan nakledilen rivayet için “hasen” hükmünü vermiştir (Suyûtî, 2002, 2/585). Münavî’ye göre bu yaralamalarda kısasın olmama sebebi, denk bir kısasın gerçekleşmesinin mümkün olmayacağı içindir.

Müellif, rivayetin isnadı için de Suyûfî'nin hata yaptığını, ravilerden Ebû Kureyb el-Ezdi'nin "meçhul" olduğunu dolayısıyla rivayetin "zayıf" olduğunu söylemiştir (Münâvî, 1937, 6/436). Elbânî, "isnadı zayıf" demiştir (Silsiletü'l-ehâdisi's-sahîha, 5/222).

Hadisin şerhinde rivayette geçen "Me'mûme" kelimesi beyne ulaşmayan yaralar, "Câife" kelimesi iç kısma (batn) ulaşmayan yaralar, "Münakkile" kelimesi kemiği hareket ettiren yaralamalar için olduğu söylenmiştir (Sindî, ts, 2/141). Kısas, işlenen bir fiile karşılık ona denk bir fiille karşılık verilmesidir. Hukukta kasıtlı olarak öldürme yahut yaralama suçuna karşı suç işleyen kişinin işlediği fiil cinsinden ve ona denk bir ceza ile cezalandırılmasıdır (Dağcı, 2022, 25/488). Ancak dikkat edilecek olursa Abbâs'tan gelen rivayette bazı yaralamalarda kısas olmayacağı haber verilmektedir. Kur'an'da göze göz, buruna burun, kulağa kulak ve dişe diş şeklinde kısas zikredilmiştir (Kur'an-ı Kerim, 5/45). Âyette zikredilmeyen organlar için aynı şekilde kısas uygulanır. Zarar ancak misliyle ödenir. Ancak suç ve ceza dengesinin tam olarak sağlanamayacağı yaralamalarda kısas yapılmaz. Bu tür suçları işleyenler tazminat öderler; ayrıca gerekirse ta'zir yoluyla cezalandırılırlar (Karaman vd. 2020, 2/279-282). Tefsirde de ifade edildiği üzere suç ve ceza dengesi burada önemlidir. Zira "kısasta eşitlik ve adalet esas olduğundan fâile infaz edilecek cezanın mağdurun uğradığı bedensel zarardan daha ağır bir zarara yol açmaması gerekir. Böyle bir durumda suçluyu cezalandırmada haddi aşmama ile mağdurun hakkını koruma ilkeleri çatışır" (Dağcı, 2022, 25/488).

Kısasla ilgili bu rivayeti Hz. Abbâs'tan İbn Şuhbân nakletmiştir. Mizzî onun muhtemelen Ukbe b. Şuhban olduğunu söylemiştir (Mizzî, 1980, 34/454). Eserin muhakkiki Beşşar Avvad Maruf, eğer rivayette zikredilen İbn Şuhban Ukbe b. Şuhban değilse bu kişi meçhuldür demiştir. İbn Hacer, İbn Şuhbân'ın Ukbe b. Şuhban olduğunu ve "sika" olduğunu nakletmiştir (Askalânî, 1971, 7/496). Süyutî rivayetin İbn Abbâs versiyonu için "hasen" hükmünü vermiştir. Muhakkiklerden M. Fuat Abdalbâki "hasen" diğerleri "zayıf" hükmünü vermişlerdir. Ravilerden İbn Şuhbân'ın tam olarak tespit edilememesi sebebiyle Tablo 9'a "zayıf" tercihi yansıtılmıştır. Ancak rivayetin farklı tarikleri olduğu için hukukta uygulamanın bu şekilde olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber zikredilen rivayette suç-ceza dengesinin sağlanmayacağı ihtimaline karşılık bu yaralamalarda kısas yerine fidyeye verilmesini adalete uygun görmüştür. Bu rivayet İbn Ebî Şeybe'nin *Musannef*'inde Hz. Ali'den "mevkuf" olarak da nakledilmiştir.

2.14. Hz. Abbâs'ın Gördüğü Rüya ile İlgili Rivayetler

Abbâs'tan nakledilen rivayetlerden biri de onun gördüğü rüya ile ilgilidir. O rüyasında gördüğü, yerdeki bir güneş veya bir ay'ın (ravi terddüt ediyor) sağlam organlarla göğe yükseltildiğini Hz. Peygamber'e anlatmıştır. H. Peygamber de kendisini kastederek "Bu, senin kardeşinin oğlunun vefatıdır" buyurmuştur. Bu rivayet, Abbâs>Yezid b. Esam>Cafer b. Bürkan>Miskîn Harrânî>Muhammed b. Mihran>Dârimî senediyle nakledilmiştir (Dârimî, Rü'yâ, 13). Eserin tahkikini yapan Hüseyin Selim Esed isnadı için "sahih" demiştir. Bezzâr'da geçen isnad şu şekildedir: Abbâs>Yezid b. Esam>Cafer b. Bürkân>Harun b. İmrân>Ali b. Harb> (Bezzâr, Müsned, 4/141). Müellif rivayetin sadece Abbâs'tan nakledildiğini söylemiştir.

Heysemî Bezzâr'ın isnadlarının “sika” olduklarını söylemiştir (Heysemî, 1994, 9/24). Süyûtî eserinde bu rivayeti nakletmiş ancak herhangi bir değerlendirme yapmamıştır (Süyûtî, 2005, 5/55).

Temel hadis kaynaklarında sadece Dârimî ve Bezzâr'da ulaşılabilen bu rivayetle ilgili şerhlerden de sadece Fethu'l-Mennân'da bir açıklama bulunabilmektedir. Orada şarih, Beğavî'den nakilde bulunmuş ve rüyada görülen ayın (Kamer), melikin veziri olarak yorumlandığını dolayısıyla Hz. Peygamber'in kast edildiğini söylemiştir. Müellif, bunu delillendirmek için Yusuf kıssasından ve diğer rivayetlerden deliller getirmiştir (Gamrî, 1999, 8/339). Hz. Abbâs'ın gördüğü rüya ile ilgili rivayeti ondan Yezid b. Esam aktarmıştır. İbn Ebî Hâtim, Yezid b. Esam'ın Hz. Peygamber'in zevcesi Hz. Meymûne'nin kızkardeşinin oğlu olduğunu ve “sika “ olduğunu söylemiştir (İbn Ebî Hâtim, 1952, 9/252). Mezkûr rivayet temel kaynaklarda sadece iki yerde geçmekle birlikte isnadı sahihtir. Heysemî'nin de ifade ettiği gibi raviler güvenilirlerdir. Bu sebeple Tablo 9'a “sahih” tercihi yansıtılmıştır. Bu hadisi Hz. Peygamber'in özel olarak Hz. Abbâs'a söylediği anlaşılmaktadır. Resûlullah'ın bazı zamanlar rüyaları tevil ettiği hadis kaynaklarında zikredilmektedir (Buhârî, Ta'bir, 15). Burada da amcası Abbâs'ın gördüğü rüyayı kendisinin vefatına te'vil ederek ona bildirmiştir.

2.15. Kur'an'ı Riya için Okuyan Kimseler ile İlgili Rivayetler

Hz. Abbâs'tan nakledilen bir rivayete göre Hz. Peygamber kendisinden sonra gelecek zamanlarda İslâm dininin yayılacağını, denizleri aşacağını söylüyor. Devamında, Kur'an okuyan bir kısım insanların geleceğini, bunların Kur'an okuduklarında “*Bizden daha iyi okuyabilen kimdir? Bizden daha bilgili kimdir?*” diyeceklerini haber vermiştir. Sonra Hz. Peygamber ashabına şunları söylemiştir: “*Bunlardan bir hayır gelir mi? Sahabiler hayır deyince Hz. Peygamber “Onlar bu ümmettendir ve onlar cehennemden yakıttır”* buyurmuştur. Temel hadis kaynaklarında bu rivayet Abbâs vechiye sadece iki yerde nakledilmiştir. Birincisi; Bezzâr'ın Müsned'inde; Abbâs>İbnetü'l-Hâdî>Muhammed b. İbrahim>Musa b. Ubeyde>Mekkî b. İbrahim>Muhammed b. Müsenna> (Bezzâr, Müsned, 4/149) şeklindedir. İkincisi; Abbâs>İbnü'l-Hâdî>Muhammed b. İbrahim>Musa b. Ubeyde>Abdullah b. Numeyr>Ebûbekir İbn Ebî Şeybe> (Mevsîlî, Müsned, 12/56) şeklindedir. Eserin muhakkiki Hüseyin Selim Esed buradaki senet için “isnadı cidden zayıf” demiştir. Heysemî raviler arasında bulunan Musa b. Ubeyde'nin “zayıf” olduğunu söylemiştir (Heysemî, 1994, 1/185). Bu rivayetle ilgili de şerhlerde bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu rivayet Hz. Ömer tarihiyle Taberânî'de nakledilmiştir (Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat, 6/221).

Bu rivayeti Hz. Abbâs'tan nakleden İbnü'l-Hâdî'nin tam olarak kim olduğu bilinmemektedir. Mevsîlî'de İbnü'l-Hâdî, Bezzâr'da İbnetü'l-Hâdî şeklinde ismi geçmektedir. Mizzî İbnü'l-Hâdî'in Abdullah b. Yezid b. Harun olduğunu söylemiştir (Mizzî, 1980, 34/80). Bu rivayetle ilgili herhangi bir şerhe de ulaşılamamıştır. Rivayetin isnadı zayıftır. Ancak metinde Kur'an'ı riya ve kibirle okuyan, bildikleriyle övünenlerin cehenneme girecekleri bildirilmektedir. Bu manayı destekleyen sahih rivayetler bulunmaktadır. Örneğin Sahih-i Müslim'de geçen bir hadiste Hz. Peygamber “*Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennet'e giremeyecektir*” (Müslim, İmân, 42) buyurmuştur.

2.16. Kibirli Kimsenin Cehennem'e Gideceği ile İlgili Rivayetler

İbn Abbâs ilerleyen yaşlarında âmâ olduğu zaman Ebû Küreyb'e babası Abbâs b. Abdulmuttalip'ten duyduğu bir rivayeti nakletmiştir: Burada Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur “*Bir kimse elbisesinden dolayı kibirlenirse Allah (c.c.) onu kıyamette cehenneme atacaktır*”. Bu rivayet İbn Ebi'd-Dünyâ'nın *Tevazu* kitabında şu senedle nakledilmiştir: Abbâs>İbn Abbâs>Ebû Küreyb >Rişdîn b. Küreyb>Mervan b. Muaviye>Ahmed b. Meni> (İbn Ebi'd-Dünyâ, 1989, 294). Bezzâr *Müsned*'inde iki râvinin değiştiği bir senetle bu rivayeti nakletmiştir: Abbâs> İbn Abbâs>Ebû Küreyb >Rişdîn b. Küreyb>Abdurrahman b. Muhammed el-Muharibî>Abdullah b. Said>(Bezzâr, *Müsned*, 4/121). Mevsilî'nin isnadında sadece hocası farklıdır. Diğer raviler Bezzâr ile aynıdır. Mevsilî'nin hocası Hasan b. Hammad el-Kûfî'dir. Eserin muhakkiki Hüseyin Selim Esed buradaki senet için “isnadı zayıf” demiştir (Mevsilî, *Müsned*, 12/57). Elbânî'de aynı şekilde bu rivayet için “zayıf” hükmünü vermiştir (Elbânî, 2010, 149).

Hz. Abbâs tarikiyle gelen bu rivayeti ondan oğlu İbn Abbâs (r.a.) nakletmiştir. Rivayetin bu vechi zayıf olmakla birlikte aynı manada Ebû Hureyre'den gelen rivayetler neredeyse bütün temel hadis kaynaklarında geçmektedir (Buhârî, *Libâs*, 4; Müslim, *Libas*, 49). Burada Hz. Abbâs'ın rivayetleri çalışıldığı için bu versiyon esas alınarak Tablo 9'a zayıf hükmü yansıtılmıştır. Ancak rivayet muhteva olarak sahihtir. Bir önceki konu da bu rivayetle alakalıdır. Ancak burada rivayetlerin devamında gelen kibrin tanımı önemlidir. Buna göre kişinin güzel elbiseler giymesi, bunları sevmesi kibir değildir. Kibir, insanları küçümsemek ve hakkı istihfâf etmektir (Müslim, *İmân*, 147).

2.17. Ebû Cehil'in Hz. Peygamber'i Tehdit Etmesi ile İlgili Rivayetler

Abbâs İslamiyet'in yayılmaya başladığı ilk zamanlarda Müslüman olmasa da Hz. Peygamber'in yanında olmuş ve onu korumaya çalışmıştır. Aynı zamanda kâfirlerin kendi aralarında Allah'ın elçisine karşı kurdukları düşmanlıkları Hz. Peygamber'e haber vermiştir. Bir defasında Abbâs Ebû Cehil'in, “*Eğer Muhammed'i namaz kılarken görürsem ayağımı boynuna basacağım*” sözünü Hz. Peygamber'e iletmişti. Bu sözü duyan Hz. Peygamber öfkelenmiş ve hızla Kâbe'ye gitmiş ve orada Alak suresini okumuştur. Hz. Abbâs “Bu, şerli bir gündür” diyerek arkasından gitmiştir. Hz. Peygamber sûreyi bitirip secde âyetiyle secdeye kapanınca Ebû Cehil'e işte Muhammed (s.a.v.) dediklerinde “Siz benim gördüklerimi görmüyorsunuz” demiştir (Bezzâr, *Müsned*, 4/150). Alak suresinin tefsirlerinde bu rivayetin farklı versiyonları nakledilmektedir (Aydın, 2023, 164-186). Örneğin “*Eğer öyle yapacak olsaydı melekler onu yakalayacaklardı*” sözü farklı sahabilerden nakledilmekte, Buhârî'de ve diğer hadis kaynaklarında geçmektedir (Buhârî, *Kitabu't-tefsîr*, 96/2). Ancak Abbâs'tan bu manaya yakın bir rivayet sadece Bezzâr'da nakledilmiştir. Rivayetin senedi şu şekildedir: Abbâs>İbn Abbâs>Ali b. Abdullah b. Abbâs>Ebân b. Salih> İshak b. Abdullah b. Ebi Ferve> Leys>Abdullah b. Salih> Ömer b. Hattab es-Sicistanî>(Bezzâr, *Müsned*, 4/150). Taberânî bu rivayetin aynısını aynı senetle aktarmış ve bu lafızla sadece Abbâs'tan nakledildiğini söylemiştir (el-Mu'cemu'l-Evsat, 8/298).

Hâkim aynı rivayeti Abbâs'tan Leys'e kadar aynı senetle aktarmış, Leys'ten sonra>Ubeydullah b. Salih>Osman b. Said ed-Dârim>Ebu'n-Nadr Muhammed b. Muhammed>Hâkim senediyle nakletmiştir (Müstedrek, 3/368). Müellif, isnadın "sahih" olduğunu ancak Buhârî ve Müslim'in taric etmediklerini söylemiştir. Heysemî ravilerden İshak b. Ebî Ferve'nin "metrûk" olduğunu beyan etmiştir (Heysemî, 1994, 8/227).

Bu rivayeti bu vechiyle Hz. Abbâs'tan oğlu Abdullah (r.a.) nakletmiştir. Burada zikredilen isnad, Ebî Ferve'den dolayı zayıftır. Dolayısıyla Tablo 9'a zayıf olarak yazılmıştır. Ancak rivayetin muhtevası benzer şekilde sahih kaynaklarda geçmiştir. Yukarıda da işaret edildiği üzere bu rivayetlerle ilgili çalışma yapıldığı için onlar burada tekrar edilmeyecektir.

2.18. Hz. Peygamber'in Kureyş'e Duası ile İlgili Rivayetler

Abbâs (r.a.) Mekke fethedildiği zaman Hz. Peygamber'in şöyle dua ettiğini söylemiştir: *"Allah'ım! Kureyş'e fıkıh ver. Bugünden kıyamete kadar onlara lütufta bulun"* Bezzâr'ın naklettiği be rivayetin isnadı şu şekildedir: Abbâs>İbn Abbâs>İkrime>Abdullah b. Ebibekir b. Amr b. Hazm>Abdumelik b. Abdulaziz>İshak b. Muhammed>Abdullah b. Şebîb> (Bezzâr, Müsned, 4/121). Müellif bu vechle sadece Hz. Abbâs'tan nakledildiğini söylemiştir. Heysemî ravilerden Abdullah b. Şebîb'in "zayıf" olduğunu söylemiştir. Süyûtî bu rivayeti *Cemu'l-Cevâmi* adlı eserinde nakletmiş (Süyûtî, 2005, 3/505), Elbânî "cidden" zayıf demiştir (1992, 14/654). Münâvi, "fıkıh" yerine "hidayet" kelimesini kullanarak "Allah'ım! Kureyş'e hidayet ver!" Başlığı altında açıklamalar yapmış ve Bezzâr'ın ve Heysemî'nin değerlendirmelerini aktarmıştır (Münâvi, 1937, 2/105). Tayâlisî, farklı bir senetle *"Kureyş'e sövmeyin, onların âlimleri yeryüzünü ilimle dolduracak, Allah'ım! Kureyş'e başta azap ettin sonunda ikramlarda bulun"* şeklinde geçmektedir (Tayâlisî, Müsned, 1/244). Fâkihî başka bir rivayette *"Allah'ım Kureyş'e hidayet ver. Onlardan âlim olanlar yeryüzüne dağılacak"* şeklinde nakletmiştir (Fâkihî, 1994, 5/68).

Hz. Peygamber'in kabilesi için yapmış olduğu bu duayı Hz. Abbâs'tan oğlu Abdullah (r.a.) nakletmiştir. Hz. Abbâs'tan gelen rivayet tek isnadla gelmiş, mütâbi' ve şahitleri yoktur. Muhakkikler de rivayetin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Dolayısıyla Tablo 9'a bu tercih yansıtılmıştır. Rivayetin metninde ise Hz. Peygamber kabilesi için dua yaptığı görülmektedir. Kur'ân'da kişinin soyu ve evlatları için dua örnekleri bulunmaktadır (Kur'ân-ı Kerim, 14/41; 59/10).

2.19. Allah'ın Haşyetinden Günahların Dökülmesi ile İlgili Rivayetler

Abbâs b. Abdilmuttalib'in kızı Ümmü Gülsüm babasından o da Hz. Peygamber'den naklettiği bir rivayette şöyle buyrulmuştur: *"Bir kul Allah'ın haşyetinden dolayı cildi titrerse onun günahları ağacın yapraklarından döküldüğü gibi düşer."* Bezzâr'ın rivayet senedi şu şekildedir: Abbâs>Ümmü Gülsüm binti Abbâs>Muhammed b. İbrahim>Yezid b. Abdullah>Abdulaziz b. Muhammed >Muhammed b. Ukbe> (Bezzâr, Müsned, 4/148). Müellif bu vechle sadece Abbâs'tan nakledildiğini söylemiştir. Mevsilî'nin naklettiği rivayette lafiz farklılıkları olmakla birlikte mana aynıdır. Orada Abbâs ile Hz. Peygamber bir grup sahâbi ile otururken ağaçların yapraklarının bir kısmı dökülmüş diğerleri ise dökülmemiştir.

Bunun üzerine Hz. Peygamber bunun misalini anlatarak yukardaki rivayeti zikretmiştir. Orada zikredilen rivayetin isnadı şu şekildedir: Abbâs>Harun b. Eb’i-Cevzâ>Cabir b. Yezid b. Rifâe>Muhammed b. Amr b. Abdullah er-Rûmî>Musa b. Muhammed>(Mevsîlî, Müsned, 9/94). Heysemî, Bezzâr’ın *Müsned*’inde geçen Ümmü Gülsüm’ü tanımadığını diğer ricalin “sika” olduğunu söylemiştir (Heysemî, 1994, 10/310). Elbânî bu rivayetin hükmü için “zayıf” demiştir (2000, 2/343). İbn Hacer bu rivayetin tahririni yapmış ve “sahih” hükmünü vermiştir (İbn Hacer, ts. 13/744). Mezkûr rivayet temel hadis kaynaklarında sadece iki yerde geçmektedir. Tirmizî, *Nevâdiri’l-usul* adlı eserinde rivayetin Abbâs’tan nakledildiğini söylemiş, şerhinde “Allah’ın kulda iki korkuyu ve iki emniyeti yan yana getirmeyeceğini, Dünya’da Allah’tan korkan kimsenin ahirette emniyete kavuşacağını” hadis olarak nakletmiştir (Tirmizî, ts. 1/395). İbnü’l-Mülakkîn “Allah’ın haşyetinden dolayı ağlamak” başlığı altında konuyla ilgili diğer rivayetlerle birlikte Abbâs’tan aktarılan bu rivayeti de zikretmiştir (İbnü’l-Mülakkîn, 2008, 29/512).

Allah’ın haşyetinden dolayı günahların dökülmesi ile ilgili rivayeti Hz. Abbâs’tan kızı Ümmü Külsüm (r.a.) nakletmiştir. Heysemî onu tanımadığını söylemiş rical kitaplarında da onunla ilgili bir bilgiye ulaşamamıştır. *TDV İslâm Ansiklopedisi*’nde Abbâs’ın kızları arasında Ümmü Külsüm’de zikredilmiştir (Komisyon, 1988, 1/17). İsnad hükmüyle alakalı iki farklı hüküm verilen bu rivayet için Tablo 9’a İbn Hacer’in sahih hükmü yansıtılmıştır. Bu rivayetin farklı lafızlarla da birçok versiyonu vardır. İbnü’l-Mülakkîn, Buhârî şerhinde bunları tek tek nakletmiştir (İbnü’l-Mülakkîn, 2008, 29/507-512). Dolayısıyla mezkûr rivayet senet ve mana olarak sahih kabul edilmiştir.

2.20. Ebû Süfyan’â Eman Dilenmesi ile İlgili Rivayetler

H. Abbâs’ın Resûlullah’tan naklettiği şu rivayet onun insanları tanınması ve onların özelliklerine göre hareket etmesini göstermektedir: “Fetih yılında Abbâs b. Abdilmuttalib, Ebû Süfyan’ı Hz. Peygamber’e getirmiş. Ebû Süfyan da orada Müslüman olmuştu. Bunun üzerine Hazret-i Abbâs, Hazret-i Peygamber’e: “Ey Allah’ın Elçisi! Ebû Süfyan övünmeyi seven bir kişidir. Ona da kendisiyle övünebileceği bir şey versen demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber de, “Ebû Süfyan’ın evine giren emniyettedir” buyurmuştur. Bu rivayet diğer hadis kaynaklarında farklı sahabilerden de nakledilmiştir (Ebû Dâvûd, İmâret, 25). Ancak Bezzâr bunu *Müsned*’inde Abbâs’tan nakletmektedir. Müellif, buradaki lafızlarla sadece bir tariki olduğunu söylemiştir. Rivayetin senedi şöyledir: Abbâs>İbn Abbâs>İkrime>Hüseyn b. Abdullah>Muhammed b. İshak>Yunus b. Bükeyr>Ahmed b. Muhammed> (Bezzâr, Müsned, 4/122). Heysemî, Ebû Dâvûd’un naklettiğini belirttikten sonra Bezzâr’ın ravilerinden Hüseyn b. Abdullah’ın “metrük” olduğunu söylemiştir. Rivayetin diğer kaynaklarda geçen içeriği “sahih” olmakla birlikte Abbâs’tan nakledilen bu versiyon zayıftır.

Bu rivayet Hz. Abbas’tan oğlu Abdullah (r.a.) tarafından nakledilmektedir. Ebû Dâvûd’ta geçen versiyon direkt olarak İbn Abbâs’tan, Abdurrezzâk’ta geçen hadis ise Abbâs’ın mevlâsı Miksam’dan nakledilmektedir (Abdurrezzâk, Musannef, 57374). Heysemî’nin de ifade ettiği gibi Abbâs’tan gelen senet zayıf olmakla birlikte diğer versiyonlar sahihtir ve raviler sikadır.

Ancak Tablo 9'a Abbâs rivayetinin zayıf hükmü yansıtılmıştır. Şarihler rivayetin açıklamasında savaş hukukuyla ilgili açıklamalar yapmışlardır (Hattâbî, 1932, 3/32) Hadisin metniyle alakalı olarak Hz. Peygamber'in amcası Abbâs'ın ricasını kırmaması ve Ebû Süfyan'ın gönülünü alması dikkat çekmektedir. Ayrıca rivayetin farklı versiyonlarında Hz. Abbâs'ın Ebû Süfyan'a bütün kabilelerin isimlerini tek tek sayması bulunmaktadır. Bu da onun Arabistan'ın bütün kabilelerine vakıf olduğunu aynı zamanda çok zeki ve akıllı olduğunu göstermektedir. Bunda "sikâye" görevinin onda olması ve Mekke'ye gelen herkese Zemzem suyundan ikram etmesi aynı zamanda tüccar olmasının etkisi olabilir.

2.21. Hz. Peygamber ile Birlikte Taş Taşımaları ile İlgili Rivayetler

Daha önce de ifade edildiği üzere Hz. Abbâs'ın çocukluğu ve gençliği Hz. Peygamber ile geçmiştir. Kâbe'nin tamirinde birlikte çalışmışlardır. Hadis kaynaklarında bu olay şu şekilde nakledilmiştir: *"Kureyş tarafından Kâbe bina olunurken, Hz. Peygamber ve Abbâs, birlikte taşları omuzlarında taşıyorlardı. Abbâs Hz. Peygamber'e rahat çalışması için izârını çıkarmasını söylemiş o da izârını çıkarıp koyacağı sırada hemen yere düşmüştür. Bunun üzerine iki gözü semaya dikilerek; Abbâs'a: "izârımı bana göster" demiş ve akabinde izârını alıp onu kendi üzerine bağlamıştır"* (Buhârî, Hacc, 42). Temel kaynaklarda farklı versiyonları olan bu rivayet sadece Bezzâr'da Abbâs'tan nakledilmiştir: Bu rivayette Hz. Peygamber yere düşünce Abbâs ne olduğunu sormuş, Hz. Peygamber de *"Uryan olarak gezmekten nehyolundum"* demiştir. Daha sonra Abbâs bunu kimseye söylemediğini Hz. Peygamber'e "mecnun" demelerinden korktuğunu söylemiştir. Rivayetin senedi şöyledir: Abbâs>İbn Abbâs>İkrime>Simak>Amr b. Ebî Kays>Ahmed b. Muhammed> (Bezzâr, Müsned, 4/124). Müellif bu vecihle sadece Abbâs'tan geldiğini biliyoruz demiştir. Süyûtî *"Uryan olarak gezmekten nehyolundum"* kısmını aktarmış ve "sahih" olduğunu söylemiştir (Süyûtî, 2002, 2/363). İbn Receb Hanbelî "Namazda ve diğer zamanlarda çıplak olmanın kerâhetî" başlığı altında bu rivayeti zikretmiş bununla ilgili diğer hadisleri de nakletmiştir (İbn Receb, 1996, 2/383). İbn Hacer, Hz. Peygamber'in yaşadığı bu olayla birlikte farklı kaynaklarda yaşanan benzer hadiseleri nakletmiştir (Askalânî, 1959, 3/441-442). Münavî nübüvvetten önce Hz. Peygamber'in çıplak yürümekten nehyolunduğunu ancak nübüvvetten sonra mutlak olarak bunun yasaklandığını söylemiştir. İsnadıyla ilgili Heysemî'nin söylediklerini nakletmiş kendisi bir değerlendirme yapmamıştır (Münavî, 1937, 6/290).

Mezkûr rivayet Hz. Abbâs'tan oğlu Abdullah (r.a.) aracılığıyla nakledilmiştir. Bu rivayeti değerlendiren muhakkikler isnadın sahih olduğunu söylemişlerdir. Dolayısıyla Tablo 9'a sahih olarak yansıtılmıştır. Rivayetin diğer sahih kaynaklarda farklı versiyonları bulunmaktadır. Hadisin metninde Hz. Peygamber'in nübüvvet öncesinde de vahyin kontrolünde olduğunu gösteren bir işaret bulunmaktadır. Doğruluğu, güvenilirliği, emanetlere riayet edilişiyle birlikte hayatının her aşamasında Resûlullah'ın nübüvete hazırlandığı bu hadisten anlaşılmaktadır.

2.22. Sabah Namazından Sonra Beklemenin Fazileti ile İlgili Rivayetler

Abbâs b. Abdilmuttalib'ten nakledilen bir rivayet, sabah namazından sonra beklemenin faziletiyle ilgilidir. Bezzâr *Müsned*'inde “*Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar oturmam bana İsmail'in çocuklarından dört kişiyi azat etmekten daha sevimli gelir*” rivayetini Abbâs'tan nakletmiştir. Rivayetin senedi şöyledir: Abbâs>İbn Abbâs> Abbâs b. Sehl> Muhammed b. Ebî Humeyd>İshak b. Süleyman er-Razî>Abdullah b. Ziyad> (Bezzâr, *Müsned*, 4/127). Heysemî ravilerden Muhammed b. Ebî Humeyd'in “zayıf” olduğunu söylemiştir (Heysemî, 1994, 10/106). Süyûtî, “hasen” rumuzunu işaretlemiş (Süyûtî, 2005, 2/219), Elbânî “sahih” hükmünü vermiştir (Elbânî, 2020, 7/117). Bu rivayetin farklı sahâbeden farklı lafızlarla gelen tarikleri de bulunmaktadır (Ahmed, *Müsned*, 36/532). Örneğin Ebû Dâvûd ve Tayâlisî'nin eserinde benzer bir rivayet Enes b. Mâlik'ten nakledilmiştir (Tayâlisî, *Müsned*, 3/574; Ebû Dâvûd, *İlim*, 13). Bezzâr hem Abbâs'tan hem Enes'ten gelen farklı rivayetleri eserinde zikretmiştir. İbn Melek, bu rivayetin şerhinde sabah ve ikinci sonrası vakitlerin kıymeti aynı zamanda sabah ve akşam meleklerinin o vakitlerde birleşmeleri sebebiyle Hz. Peygamber'in bunu söylediğini ifade etmiştir (İbn Melek, 2012, 2/50).

Bu rivayet Hz. Abbâs'tan oğlu Abdullah (r.a.) tarafından nakledilmiştir. Rivayete ilgili farklı değerlendirmeler olmakla birlikte burda Süyûtî'nin hasen hükmü tercih edilerek Tablo 9'a yansıtılmıştır. Hadisin metninde Hz. Peygamber'in dünyaya bakış açısı görülmektedir. Ona göre ilim ve ibadetler dünya ve içindekilerden daha sevimlidir. Hz. Peygamber kendi bakış açısını burada söyleyerek ümmetine örnek olmak istemiş ve onları bu yönde teşvik etmiştir.

2.23. Diş Temizliği ile İlgili Rivayetler

Abbâs (r.a.) insanların Hz. Peygamber'in yanına girerken diş temizliğine dikkat etmeden girdiklerini bunun üzerine Hz. Peygamber'in onları uyardığına dair bir rivayet nakletmiştir. Bu uyarısında Hz. Peygamber “*Benim yanına diş temizliği yapmadan geliyorsunuz. Misvak kullanınız. Eğer ümmetime zor gelmeyeceğini bilseydim her namazda misvak kullanmayı zorunlu kılardım*” buyurmuştur. Ahmd b. Hanbel'in *Müsned*'inde rivayetin isnadı şöyledir: Abbâs>Temmâm b. Abbâs>Cafer b. Temmâm >Ebî Ali Ezzerrâd>Süfyân>İsmail b. Ömer> (Ahmed, *Müsned*, 3/334). Eserin muhakkiki Şuayip Arnaût isnadın “zayıf” olduğunu, ravilerden Ezzerrâd'ın adının Saygal olduğunu ve “meçhul” olduğunu söylemiştir. Bezzâr'ın *Müsned*'inde rivayetin senedi şu şekildedir: Abbâs> Temmâm b. Abbâs >Cafer b. Temmâm >Ebî Ali Sayga>Mansur>Amr b. Abdurrahman>Süleyman b. Kiraz>Amr b. Ali> (Bezzâr, *Müsned*, 4/131). Müellif bu vecihle sadece Abbâs'tan geldiğini söylemiştir. Mevsilî'nin naklettiği rivayette iki hocası farklıdır: Abbâs> Temmâm b. Abbâs > Cafer b. Temmâm >Ebî Ali Sayga>Mansur>Ebû Hafs Ebâr>Serîc b. Yunus>(Mevsilî, *Müsned*, 9/105). Taberânî'nin eserinde de diğer raviler aynı olmakla beraber musannifin iki hocası farklı olarak nakledilmiştir: Abbâs> Temmâm b. Abbâs > Cafer b. Temmâm >Ebî Ali Sayga>Mansur>Cerir>Şeybe>Muhammed b. Osman> (Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, 2/64).

Heysemî, rivayetin aynı lafızla gelen farklı versiyonlarını zikretmiş Ebû Hureyre'den gelen isnadın senedinin sağlam olduğunu, Abbâs'tan gelen senette ravilerden Ebî Ali Saygal'ın "meçhul" olduğunu söylemiştir (1994, 2/98). Elbânî bu vecih için "zayıf" hükmünü vermiştir (Elbânî, 2010, 115).

Diş temizliğine verilmesi gereken önemle ilgili rivayet Hz. Abbâs'tan oğlu Temmâm b. Abbâs aracılığıyla nakledilmiştir. İbnü'l-Esîr onun Hz. Abbâs'm en küçük çocuğu olduğunu söylemiştir (İbnü'l-Esîr, 1994, 1/424). Hz. Abbâs'tan gelen isnad zayıf olmakla birlikte rivayetin sahih versiyonları vardır. Ancak burada Hz. Abbâs'm isnadı incelendiği için Tablo 9'a zayıf tercihi yansıtılmıştır. Hadisin metninde Hz. Peygamber'in diş sağlığına verdiği önem açık bir şekilde görülmektedir. İslâm'ın insanlara hem maddi hem manevi saadeti kazandırma hedefi olduğu için Resûlullah sadece manevi temizliğe değil, maddî temizliğe ve kişisel bakıma da teşvik etmiştir.

2.24. Yıldızların Dalâleti ile İlgili Rivayetler

Abbâs b. Abdilmuttalib'ten yıldızların insanları saptırmasıyla ilgili nakledilen bir rivayet şu şekildedir: *"Allah bu Arap yarımadasını şirkten uzaklaştırdı. Yıldızlar onları saptırmadığı sürece bu böyle devam eder."* Bezzâr'ın *Müsned*'inde geçen bu rivayetin senedi şu şekildedir: Abbâs>Ahnef b. Kays> Hasan >Yunus İbn Ubeyd>Kays>Hasan b. Atiyye>Muhammed b. Alâ>(Bezzâr, *Müsned*, 4/131). Müellif rivayetin bu vecihle sadece Abbâs'tan geldiğini söylemiştir. Mevsilî'de geçen rivayette yıldızların insanları nasıl sapıklığa sürükleyeceği sorulunca Hz. Peygamber, yağmur yağınca insanlar, "falanca yıldız sebebiyle yağmur yağdı" derler (Mevsilî, *Müsned*, 9/102). Böylelikle yağmurun yağmasını Allah'a değil, yıldızlara bağlarlar. Buradaki rivayetin senedi şöyledir: Abbâs>Ahnef b. Kays> Hasan >Yunus İbn Ubeyd>Kays>Hasan b. Atiyye>Ebû Kureyb>(Mevsilî, *Müsned*, 9/102). Taberânî'de geçen rivayet ise şu şekildedir: Abbâs>Ahnef b. Kays> Hasan >Yunus İbn Ubeyd>Kays>Bilal Eşârî>Ahmed>(Taberânî, *Mu'cemu'l-Evsat*, 1/180). Müellif, rivayetin tek vecihten geldiğine dikkat çekmiştir. Heysemî, Mevsilî'nin ricalinin "sika" olduğunu söylemiş (1994, 10/54), Elbânî ise "zayıf" hükmünü vermiştir (Elbânî, 2010, 678).

Yıldızların insanları saptırmasıyla ilgili ilgili rivayet Hz. Abbâs'tan Ahnef b. Kays aracılığıyla nakledilmiştir. Bu râvi ile ilgili daha önce bilgi verilmişti. Hz. Peygamber yağmurun yağışını Allah'tan bağımsız bir şekilde yıldızlara bağlanmasını yoldan çıkma (dalâlet) olarak nitelendirmiştir. Şerh kitaplarında bu hadisle ilgili herhangi bir açıklamaya rastlanılmamıştır. Ancak burada şu söylenebilir. Hz. Peygamber insanların düştükleri yahut düşebilecekleri bir hataya hadiste dikkat çekmektedir. Bu, sebeplere takılarak sebepleri yaratamı unutmak yahut inkâr etmektir. Yaratıcı evrende her bir olayı hikmeti gereği bir sebebe bağlamıştır. Sebepler ve sonuçlar arasındaki bu ilişki doğru okunarak akılla bu sebepleri yaratana yönelme istenmiştir. Aksi takdirde determinizme yahut farklı ideolojilere düşme tehlikesi bulunmaktadır. Hadiste buna işaret edilmekte inananların bilerek putlara tapmayacaklarına ancak dolaylı olarak yoldan çıkabileceklerine karşı uyarı yapılmaktadır.

2.25. Duada Vesile ile İlgili Rivayetler

Bezzâr'ın Abbâs'tan naklettiği rivayetlerden biri Hz. Dâvûd'un duasıdır: “Allah’ım atalarım İbrahim, İshak ve Yakub’un hakkı için senden istiyorum.” Duaya şu şekilde cevap verilmiştir. “İbrahim ateşe atıldı benim için sabretti. Sen böyle bir imtihana tabi olmadın. İshak benim için nefisini kurban etti. Sen böyle bir imtihana tabi olmadın. Yakub evladını kaybetti. Sen böyle bir imtihana tabi olmadın.” Müellif, rivayetin bu vecihle sadece Abbâs'tan geldiğini söylemiştir. Buradaki rivayetin senedi şöyledir: Abbâs>Ahnef b. Kays> Hasan >Ali b. Zeyd>Ebû Saîd>Zeyd b. Hubâb>Ebû Kureyb>(Bezzâr, Müsned, 4/133). Heysemî ravilerden biri olan Ali b. Zeyd'in “zayıf” olduğunu söylemiştir (Heysemî, 1994, 8/202). Elbânî bu rivayet için “cidden zayıf” demiştir (Elbânî, 1992, 1/509).

Mezkûr rivayeti Hz. Abbâs'tan Ahnef b. Kays nakletmiştir. Bu râvi ile ilgili daha önce bilgi verilmişti. Bu rivayet temel hadis kaynaklarında sadece Bezzâr'da geçmemektedir. Bununla ilgili şerhlerde de herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Bu sebeple Tablo 9'a “cidden zayıf” tercihi yansıtılmıştır.

2.26. Yüze İşaret Koymanın Yasak Oluşu ile İlgili Rivayetler

Tayâlisî ve Mevsilî'nin Abbâs'tan tek olarak naklettiği rivayetlerden biri yüze işaret/damga vurmanın nehyedilmesidir. Tayâlisî'nin senedi şu şekildedir: Abbâs>Cafer b. Temmâm> İbn Ebî Zi'b>Ebû Dâvûd> Yunus> (Tayalisî, Müsned, 2/278). Mevsilî'nin senedi ise şu şekildedir: Abbâs>Cafer b. Temmâm> İbn Ebî Zi'b> Muhammed b. Hayyan > Süleyman b. Dâvûd> (Mevsilî, Müsned, 12/59). Eserin muhakkiki Hüseyin Selim Esed isnadı için “zayıf” hükmünü vermiştir. Mevsilî aynı rivayeti İbn Abbâs'tan nakletmiştir. Bu senet için Hüseyin Selim Esed “ricali sika” demiştir (Mevsilî, Müsned, 5/120). Heysemî, Mevsilî'nin senedinin “sika” olduğunu bazılarında ihtilaf edildiğini ancak Cafer b. Temmâm'ın dedesinden hadis işitmediğini söylemiştir (Heysemî, 1994, 8/109). Bu hadis başka sahâbiler aracılığıyla “sahih” olarak nakledilmiştir (Tirmizî, Cihâd, 56). İbn Hacer de buna dikkat çekmiş Abbâs tarihiyle gelen rivayetin ricali “sika” olmakla birlikte senette kopukluk olduğu için “zayıf” olduğunu, ancak rivayetin şahitlerinin bulunduğunu söylemiştir (Askalânî, ts., 10/435). Hadisin şerhinde Ali el-Kârî, İbn Abbâs'tan yüze işaret vuranların lanetlendiğine dair bir rivayet nakletmiştir (el-Kârî, 2002, 6/2650). Münâvî insana işaret vurmanın haram olmasının onun kıymet ve şerefinden kaynaklandığını, insan dışındaki varlıkların yüz dışında yerlerinin boya ile eziyet etmeden işaretlenmesinin caiz olduğunu söylemiştir (Münâvî, 1937, 6/326).

Yüze işaret koymanın nehyedildiği ile ilgili rivayeti Hz. Abbâs'm torunu Cafer b. Temmâm dedesinden nakletmektedir. Rivayetin bu tarikle gelen isnadında inkıta olması sebebiyle zayıf hükmü verilmiş, Tablo 9'a da bu yansıtılmıştır. Ancak rivayetin sahih versiyonları vardır ve hadis şahitlerle ve mana olarak sahihtir. Tirmizî'de geçen rivayette yüze işaretin nehyi ile birlikte yüze vurmakta yasaklanmıştır. Burada Hz. Peygamber yüz organına verdiği değeri insanın yahut diğer canlılar için bir ayırım yapmaksızın göstermektedir. Zira insanlar ve hayvanların benliklerini yüz organları temsil eder. Özellikle insanların sevinçleri, üzüntüleri, öfkeleri ve diğer duyguları yüzünde mâkes bulur. Yüz adeta insan ruhunun aynasıdır.

Buna göre yüze yapılan bir hakaret, vurma, aşağılama aslında benliğe ve ruha yapılmış demektir. Diğer organlarda önemli olmakla birlikte yüz hepsinin temsilcisidir. Dolayısıyla yüze vurulan darbeler duygulara da zarar verecektir.

2.27. Arş'ı Taşıyan Meleklerle İlgili Rivayetler

Abbâs b. Abdilmuttalib'ten nakledilen bir rivayet Hakka sûresinin tefsiriyle ilgilidir. Mevsilî'nin naklettiği bir rivayete göre “*Melekler göğün etrafındadırlar, o gün rabbinin arşını, bunların da üstünde sekiz melek yüklenir*” (Kur’ân-ı Kerim, 69/17) ayetiyle ilgili olarak Hz. Abbâs, meleklerin suretlerini hayvana (اوعال) benzetmiştir. Mevsilî'nin isnadı şu şekildedir: Abbâs>Ahnef b. Kays>Abdullah>Simak b. Harb >Şerik b. Abdillâh>İshak (Mevsilî, Müsned, 12/74). Eserin muhakkiki Hüseyin Selim Esed “isnadı zayıf” demiştir. Hâkim *Müstedrek*'inde bu rivayeti nakletmiş isnadının “sahih” ve Müslim'in şartlarına uygun olduğunu söylemiştir. Müellifin isnadı şu şekildedir: Abbâs>Abdullah b. Amîra>Simak b. Harb >Şerik b. Abdillâh>Ebû Ğassan Malik b. İsmail>Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed>Ebû Abdullâh Muhammed b. Abdullâh>(Hâkim, Müstedrek, 2/410).

Ahnef b. Kays'ın Hz. Abbâs'tan naklettiği bu rivayet sadece Mevsilî'de geçmektedir. Onun isnadı için zayıf hükümü verilmiştir. Dolayısıyla bu hüküm tercih edilmiş ve Tablo 9'a yansıtılmıştır. Bu rivayetin yorumu için hadis şerhlerinde bir bilgiye ulaşılamamıştır. Rivayetin içinde ayet geçtiği için tafsirlere müracaat edilmiştir. Taberî (ö. 310/923) bu ayetle ilgili farklı rivayetleri naklettikten sonra farklı bir senetle sekiz meleğin hayvan şekline benzediğini nakletmiştir (Taberî, 2001, 23/228). Diğer tefsirlerde burada zikredilen rivayete değinmişlerdir. Örneğin Beğavî (ö. 510/1117) her bir meleğin farklı yüzleri olduğuna dair rivayet nakletmiştir (Beğavî, 1999, 5/146). Mezkûr rivayete hadis şerhlerinde hiç değinilmemesine rağmen neredeyse bütün tefsirlerde olması dikkat çekicidir. *Kur’ân Yolu* tefsirinde âyetin müteşâbihattan olduğunu, İmam Ebû Hanîfe'den ayette geçen ifadeyi aynen kabul etmemiz gerektiği nakledilmiştir (Karaman vd., 2020, 5/444-445). Allah mekândan ve zamandan münezzehe olduğu için bu yorum isabetlidir.

2.28. Kurban Edilen Peygamber'in İshak Olduğu ile İlgili Rivayetler

Bezzâr'ın Abbâs'tan tek olarak naklettiği rivayetlerden biri Hz. İbrahim'in kurban ettiği oğulun Hz. İshak olduğu rivayettir. Müellif bu rivayetin Abbas'tan “mevkûf” olarak da nakledildiğini söylemiştir. Bezzâr'ın isnadı şu şekildedir: Abbâs> Ahnef b. Kays> Hasan>Mübârek>Müslim b. İbrahim>Ma'mer b. Sehl> (Bezzâr, Müsned, 4/134). Buhârî *Târihi'l-Kebîr*'inde ravilerden Hasan b. Dînar'ı zikrederken bu rivayeti nakletmiş ve Yahya ve Vekî'nin onu terk ettiklerini söylemiştir (Buhârî, ts. 2/292). Hâkim, *el-Müstedrek*'inde bu rivayeti nakletmiş “sahih” olduğunu, Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olduğunu ancak onların tahric etmediklerini söylemiştir (Hâkim, Müstedrek, 2/604). Heysemî, Bezzâr'ın ravilerinden Mübârek b. Fadâle'nin “zayıf” olduğunu söylemiştir (Heysemî, 1994, 8/202). Süyûtî, bu rivayetin isnadı için “zayıf” hükümünü vermiştir. Münâvî, ehli kitabın ve sahbenin bir kısmının kurbanın Hz. İshak olduğuna inandığını ancak ayetin siyakının Hz. İsmail olduğuna işaret ettiğini söylemiştir. Ayrıca muhaddislerin çoğunun Hz. İsmail olduğunu kabul ettiklerini eklemiştir (Münâvî, 1994, 3/762).

İbn Hacer, kurbanın Hz. İsmail olduğuna dair delillerin daha güçlü olduğunu söylemiştir (Askalânî, 1959, 12/379).

Bu rivayeti Hz. Abbâs'tan Ahnef b. Kays nakletmiştir. Rivayet sadece Bezzâr'da geçmektedir. Buhârî ve Heysemî'nin ravileri eleştirmeleri rivayeti zayıf kılmıştır. Dolayısıyla Tablo 9'a bu hüküm yansıtılmıştır. Rivayetin metniyle alakalı olarak da kurbanın Hz. İsmail mi Hz. İshak mı olduğu hususunda sahâbenin farklı görüşleri vardır. Tevrat'ta isim Hz. İshak olmakla birlikte (Harman, 2000, 22/519) Kur'an'da isim verilememiştir. Buna göre kurbanın kim olduğu hususundan ziyade oradan alınacak ibrete yoğunlaşmak en doğrusu olarak gözükmektedir.

2.29. Hz. Abbâs'ın Soyuy ile ilgili Rivayet

Taberânî'de Hz. Abbâs'tan nakledilen bir rivayet şu şekildedir: Hz. Peygamber “*Ey Amca! Senin evlatların ısrarcıdır (أَجْرٌ) onların hayrı uzakta olanlardır.*” Bu rivayet sadece Taberânî'de geçmektedir. O da Abbâs'tan sadece bu vecihle nakledildiğini söylemiştir (Taberânî, el-Mu‘cemu’s-Şağîr, 2/219). Rivayetin içinde geçen “leceç” (لَجَجٌ) kelimesi kişinin azarlanarak engellendiği bir fiili yapmaya yönelik ısrarını sürdürmesi anlamına gelmektedir (İsfehânî, 2007, 1320). Heysemî raviler arasında meçhul kimseler olduğunu söyleyerek rivayetin sahih olmadığını söylemiştir (Heysemî, 1994, 8/154). Süyûtî bu rivayeti eserine almış ve “zayıf” olduğunu söylemiştir (Süyûtî, 2005, 12/623). Mezkûr rivayet Taberânî'den başka hiçbir temel kaynaktan geçmemektedir. Heysemî'nin de dediği gibi orada “meçhul” raviler vardır. Bu nakille ilgili şerhlerde de hiçbir bilgiye rastlanılmamıştır. Doalysıyla rivayetin sahih olmadığı anlaşılmaktadır.

2.30. Hz. Peygamber'in Vefat Vaktini Öğrenme Çabası

Daha önceki rivayette geçtiği üzere Hz. Abbâs bir rüya görmüş ve Hz. Peygamber onu kendi vefatıyla tevîl etmişti. Buradaki hadiste Hz. Abbâs Hz. Peygamber'in ne vakte kadar aralarında kalacağını öğrenmeye çalışmaktadır: İbn Abbâs'tan nakledilen habere göre Abbâs (r.a.) bir gün Resûlullah'ın aramızda ne zamana kadar kalacağını kesinlikle anlayacağım deyip Hz. Peygamber'in yanına gitmişti. Ona, “*Ya Resûlullah, ben insanların sana eziyet verdiklerini, tozlarının seni rahatsız ettiğini gördüm. Kendine, bir kürsü edinsen onun üzerinden insanlarla konuşsanız*” demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Allah beni onlardan kurtarıncaya kadar, topuğuma bastıkları, kaftanımı çekiştirdikleri bir halde onların arasında olmaya devam edeceğim.*” Bunun üzerine Hz. Abbâs şöyle demiştir: “*Bu sözden anladım ki Resûlullah aramızda az bir vakit kalacaktır.*” Bu hadisi Dârimî Mukaddime bölümünde Hz. Peygamber'in vefatı başlığı altında nakletmiştir (Dârimî, Mukaddime, 14). Bu rivayetin isnadı şu şekildedir: Abbâs>İkrime>Eyyub>Hammad b. Zeyd>Süleyman b. Harb>Dârimî. Eserin tahkikini yapan Hüseyin Selim Esed “isnadı zayıf” demiştir. İbn Ebî Şeybe sadece hocası farklı olmak üzere aynı senetle hadisi nakletmiştir (İbn Ebî Şeybe, Musannef, 7/90). Bezzâr'ın isnadında İkrime ile Abbâs arasında İbn Abbâs bulunmaktadır (Bezzâr, Müsned, 4/123). Heysemî, Bezzâr'ın isnadının “sahih” olduğunu söylemiştir (Heysemî, 1994, 9/21). Süyûtî bu rivayeti eserine almış ancak herhangi bir değerlendirme yapmamıştır (Süyûtî, 2005, 10/749).

Burada zikredilen rivayet Dârimî'de İkrime, Bezzâr'da İbn Abbâs aracılığıyla nakledilmiştir. Dârimî'deki isnad için muhakkik Hüseyin Selim Esed'in “zayıf” hüküm verme sebebi İkrime ile Hz. Abbâs arasındaki inkitadan dolayıdır. Bezzâr'daki rivayette bu inkita yoktur.

Bu sebeple Heysemî Bezzâr'ın senedini sahih kabul etmiştir. Tablo 9'a Heysemî'nin hükmü yansıtılmıştır. Rivayetin metin değerlendirmesi için hadis şerhlerinde bir bilgiye ulaşamamıştır. Bu rivayette dikkat çeken hususlardan biri Hz. Abbâs'ın frasetidir. Hz. Peygamber'in aralarında ne kadar süre kalacağını merak eden Abbâs (r.a.) bunula ilgili Resûlullah'a bir soru soruyor. Onun verdiği cevaptan Allah elçisinin aralarında çok az kalacağını tahmin ediyor.

Tablo 9: Abbâs'tan Hadis Nakleden Raviler ve Rivayetlerin Sıhhat Durumları

Hadis Numarası	Hz. Abbâs'tan nakleden Râvî	Rivayeti eserlerinde tasnif eden Hadis Müellifleri	Rivayetin Sıhhat Hükümü
2.1.	Abdullah b. Haris b. Nevfel	Buhârî, Müslim vd.	Sahih
2.2.	Amir b. Sa'd	Müslim, Tirmizî vd.	Sahih
2.3.	Abdullah b. Haris ve Abdullah ibn Abbâs	Buhârî, Tirmizî vd.	Sahih
2.4.	Abdullah b. Amîra ve Ahnef b. Kays	Ebû Dâvûd, İbn Huzeyme vd.	Zayıf
2.5.	Abdullah b. Haris Abdülmuttalib b. Rebîa b. Haris- Muhammed b. Ka'b el-Kurazî	Tirmizi, İbn Mace vd.	Hasen (Tirmizî)
2.6.	Kesir b. Abbas	Müslim, Nesai vd.	Sahih
2.7.	Amir b. Sad	Müslim, Tirmizî vd.	Sahih
2.8.	Ahnef b. Kays	Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce vd.	Hasen
2.9.	İbn Abbâs	Mevsîlî, Ahmed b. Hanbel, Bezzâr	“Sahih ligayrihi”(Şuayb Armaût)
2.10.	Ebî Meysere	Ahmed b. Hanbel, Hâkim	Münker
2.11.	Muttalib b. Veda	Tirmizî, Ahmed b. Hanbel	Hasen
2.12.	Abdurrahman b. Sâbit	Ebû Dâvûd	Mürsel
2.13.	İbn Şuhban	Mevsîlî, İbn Mace	Zayıf
2.14.	Yezid b. Esam	Darimi, Bezzâr	Sahih
2.15.	İbnü'l-Hâdî	Bezzâr, Mevsîlî	Zayıf
2.16.	Ali b. Abdullah b. Abbas	Bezzâr	Zayıf
2.17.	Ebû Kureyb	Bezzâr, Mevsîlî	Zayıf
2.18.	İbn Abbâs	Bezzâr	Zayıf
2.19.	Ümmü Külsüm b. Abbas ve Harun b. Ebî Cema	Bezzâr, Mevsîlî	Sahih
2.20.	İbn Abbâs	Bezzâr	Zayıf
2.21.	İbn Abbâs	Bezzâr	Sahih
2.22.	İbn Abbâs	Bezzâr	Hasen
2.23.	Ebû Temmâm	Mevsîlî, Bezzâr	Zayıf
2.24.	Ahnef b. Kays	Mevsîlî, Bezzâr	Sahih
2.25.	Ahnef b. Kays	Bezzâr	Cidden Zayıf
2.26.	Cafer b. Temmâm	Mevsîlî, Tayalisi	Zayıf
2.27.	Ahnef b. Abdullah ve Abdullah b. Amîra	Mevsîlî, Hâkim	Zayıf
2.28.	Ahnef b. Kays	Bezzâr, Hâkim	Zayıf
2.29.	Ali b. Abdullah b. Abbâs	Taberânî	Mevzû
2.30.	İbn Abbâs	Dârimî, Bezzâr	Sahih

SONUÇ

İslam tarihinde önemli bir yeri olan, Abbâsî devletinin adeta nüvesini teşkil eden Abbâs b. Abdilmuttalib ile ilgili çalışmalar istenilen düzeyde değildir. Tarihi kaynaklarda onunla ilgili bilgilerin çok olmasına rağmen günümüzde Hz. Abbâs ile alakalı çalışmaların yeterli düzeyde olduğu söylenemez. İslam tarihi alanında birkaç çalışma olmakla beraber hadis alanında hiç çalışma olmaması dikkat çekmiştir. Bu alanda yapılacak araştırmalara bir adım olması vesilesiyle böyle bir çalışma yapılmıştır. Hz. Abbâs'ın Müslüman olmadan önce ve Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber ile sıkça görüşmesi onun diğer sahabilerden duymadıkları ve onların nakletmedikleri hadisleri aktarmasına sebep olduğundan Abbâs'tan gelen rivayetlerin bir kısmı “garib” hükmündedir. Ayrıca Hz. Ali'nin de ifade ettiği gibi Abbâs çok akıllı ve ferasetli bir kimsedir. Bu sebeple Hz. Peygamber'e özel olarak sorduğu sorular, Hz. Peygamber'in ona yönelik muameleleri daha sonraki nesiller için önemli örneklikler ve açılımlar sağlamıştır.

Aynı manaya gelen Hadis-i Şerifler Hz. Abbâs'tan nakledilirken “zayıf”, İbn Abbâs'tan yahut başka sahâbeden aktarılırken “sahih” hükmü verilebilmektedir. Bu durum muhakkik muhaddislerin rivayetleri değerlendirirken herhangi bir isme yahut o kimsenin Allah elçisinin akraba olmasına yahut bir yöneticinin etkisinde kalmadığını göstermektedir. Muhakkikler değerlendirmelerinde hadis usulüne sâdik kalarak rivayetin senedinde bulunan ravilerin adalet ve zabt durumunu yahut senedin muttasıl olup olmadığını esas aldıkları görülmektedir. Zira Hz. Abbâs ile ilgili bizlere ulaşan sahih rivayetlere Abbâsîler döneminde müdahale edildiğini iddia edenler, tersinden zayıf ve mevzû rivayetlere niçin müdahale edilmediğini yahut bunlara bu hükümlerin verilmesine engel olmadıklarını da sormalıdır.

Hz. Peygamber amcası Abbâs'ın (r.a.) zeki ve akıllı olduğu rivayetlerden açık bir şekilde görülmektedir. Bu akıllılığın bir neticesi olarak oğlu Abdullah b. Abbâs çok büyük bir müfessir olmuş, İslâm dininin sonraki nesillere ulaştırılmasında Kur'ân'ın ve hadislerin anlaşılmasında çok büyük bir rol oynamıştır. Abbasî devletini yine onun soyundan gelenler kurmuşlardır. Rivayetlerde Hz. Peygamber'in amcası Abbâs ile çocukluktan itibaren çok sıkı bir arkadaşlık ilişkileri olduğu anlaşılmaktadır. Bu ilişkilerine İslâmiyet geldikten sonra da farklı düşüncelerine rağmen birbirlerini korumaya çalışmışlardır. Bedir Savaşı ve Akabe biatlarında bu açık bir şekilde görülmektedir.

Temel hadis kaynaklarında yapılan araştırmalar neticesinde tekrarlar hariç Hz. Abbâs'tan 30 rivayet nakledildiği ortaya çıkmıştır. Bunların isnatlarının “sahih”, “hasen” yahut “zayıf” hükümleri Tablo 9'a yansıtılmıştır. İsnadı çok olanların ilk sekiz tabloda şeması çizilmiştir. Hz. Abbâs'ın naklettiği bilgiler sahih ve meşhur kaynaklarda geçiyorsa şerhlerine ulaşılabilir. Ancak özellikle Bezzâr ve Mevsilî'nin tek olarak naklettikleri rivayetlerde hadislerin şerhlerine ulaşılammıştır. Burada bu rivayetlerle ilgili kısmî açıklamalar yapılmakla birlikte yeni çalışmalarda bu hadislerin şerhleri yapılmalı anlam bakımından yakın hadislerle irtibatları kurulmalıdır.

Nakledilen rivayetlerin tarihlerinin fazla olması durumunda isnad şemaları çizilerek hadisleri Abbâs'tan (r.a.) nakleden kişi, hadisleri eserlerine alan musannifler ve rivayetin sıhhat durumları gösterilmiştir. En son bütün rivayetlerin bir arada görülebilmesi için isnad tablosu oluşturulmuştur. Böylelikle Abbâs'tan hadis nakledenleri, rivayetin sıhhat durumlarını ve hangi eserlerde geçtiğini toplu şekilde görmenin mümkün olacağı düşünülmüştür. Hz. Abbâs'tan en çok hadis rivayet edenler genel olarak akrabalarıdır. Bunlar içinde oğlu Abdullah b. Abbâs ilk sıradadır. Onu Ahnef b. Kays, Abdullah b. Haris ve Kesîr b. Abbâs takip etmiştir. Diğer raviler tabloda gösterilmiştir. Rivayetin sıhhatlerine gelince otuz rivayetten on bir tanesine "sahih", dört tanesine "hasen", on iki tanesine "zayıf", bir tanesine "Mürsel", iki tanesine de "mevzû" hükmü verilmiştir. Değerlendirmelerde, musanniflerin ve eserleri tahkik edenlerin hükümleri esas alınmıştır. Bu çalışmada İbn Asâkir'in naklettiği rivayetler değerlendirilmediği için onun eseri üzerinde yeni çalışma yapılabilir. Ayrıca Hz. Abbâs hakkında nakledilen rivayetler burada değerlendirilmediği için yeni çalışmalarda onlar çalışılabilir.

KAYNAKÇA

- Abdurrezâk, b. H. (1982). el-Muşannef. thk. Hâbürrahmân el-Azamî (1-11). Mektebu'l-İslâmî.
- Açıkkel, Y. (2009). Kur'an ve Hadisler Işığında Geçmişten Günümüze Ehl-i Beyt. Nobel Yayınları.
- Ağırman, M. (2020). Hz. Peygamber'in Amcası Hz. Abbas. Siyer Yayınları
- Ahmed b. H. (1983). Feđâilu's-Şahâbe. thk. Vaşiyullâh Muhammed Abbâs. (1-2). Mu'essesetu'r-Risâle.
- Apaydın, Y., Algül, H., Bardakoğlu, A., Dönmez, İ. K., Kılavuz, A. S., Uludağ, S., Yücel, İ. (2017). Diyanet İlmi Halî. (1-2) Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Askalânî, Ş. A., (1959). Fethü'l-Bârî Şerhu Şahîh el-Buhârî. (1-13). thk. Muhibbuddîn el-Hatîb. Dâru'l-Ma'rifê.
- Askalânî, Ş. A., (1971). Lisânu'l-Mîzân. thk. Dâiratu'l-Ma'ârifî'n-Nizâmiyye. (1-7). Muessesetu'l-A'lemî.
- Askalânî, Ş. A., (1994) el-İşâbe fi Temyîzi's-Şahâbe. (1-8). thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd - Ali Muhammed Mu'avvad. Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye.
- Askalânî, Ş. A., (ts.). Meţâlibu'l-Âliye. (1-19). y.y.
- Aydın, G. (2023 Temmuz). Hadislerin Tefsir Kaynaklarında Kullanımı (el-Alak Sûresi Örneği). UMDE Dini Tetkikler Dergisi, 6(1), 164-186. <https://doi.org/10.54122/umde.1307277>
- Aynî, B., (ts.) Umdetu'l-Kârî Şerhu Şahîhi'l-Buhârî. (1-25). Dâru İhyâi't-Turâşi'l-Arabî.
- Beğavî, H. b. M. (1983). Şerhu's-Sunne. (1-15) thk. Şu'ayb el-Arna'ût - Muhammed Zuheyr eş-Şavîş. el-Mektebî'l-İslâmî.
- Beğavî, H. b. M. (1999). Me'âlimu't-Tenzîl fi Tefsîri'l-Kur'ân. thk. Abdurrezâk el-Mehdî. (1-5). Dâru İhyâi't-Turâşi'l-Arabî.
- Belâzûrî, A. b. Y. (1996), Ensâbü'l-Eşraf. (1-13). thk. Süheyl Zekkâr, Dâru'l-Fikr.
- Bezzâr, E. A. (2009) el-Bahrü'z-Zehhâr. (1-18) thk. Maḥfûzurrahmân Zeynullâh - Adil b. Sa'd - Şabrî Abdullâlık eş-Şâfi'î. Mektebetu'l-'Ulûm ve'l-Hikem.
- Buhârî, M. b. İ. (1993). Sahîh-i Buhârî, Daru İbn Kesir.
- Buhârî, M. b. İ. (1997). el-Edebü'l-Müfred. Thk. Nasirüddin Elbânî. Darü's-Sıddîk.
- Buhârî, M. b. İ. (ts.). et-Târîhu'l-Kebîr. (1-8). Dâiratü'l-Me'ârifî'l-Oşmâniyye.

- Dağcı, Ş. (2022). “Kıyas” TDV İslam Ansiklopedisi içinde (25/488-494) Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Dârimî, A. b. A. (2000). Sunenu'd-Dârimî. thk. Huseyn Selîm Esed ed-Dârânî. (1-4). Dâru'l-Muğnî.
- Ebû Dâvûd, S. b. E. (2009). Sunenu Ebî Dâvûd. thk. Şu'ayb el-'Arna'ût. (1-7). Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyeye.
- Elbânî, N. (2000), Sahihu't-Tertib ve't-Terğîb, Mektebetü'l-Mearif.
- Elbânî, N. (2002). Silsiletü'l-Ehâdîsi's-Sahîha (1-7). Mektebetü'l-Mearif.
- Elbânî, N. (1992). Silsiletü'l-Ehâdîsi's-Daîfe (1-14). Dâru'l-Mearif.
- Elbânî, N. (2010). Daîfü'l-câmiu's-sağîr ve ziyâdetüh, Mektebetü'l-İslâmî.
- Elbânî, N. (2010). Sahihu'l-câmiu's-sağîr ve ziyâdetüh, Mektebetü'l-İslâmî.
- Fâkihî, M. b. İ. (1994). Aḥbâru Mekke fi Ḳadîmi'd-Dehri ve Ḥadîsihi (1-6). thk. Abdülmelik Abdullâh Dehîş. Dâru Ḥaḍar li't-Tıbbâ'ati ve'n-Neşri ve't-Tevzî'i.
- Fayda, M. (1992). “Beyatü'r-Rıdvân” TDV İslam Ansiklopedisi içinde (7/234-236), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gamrî, N. b. H. (1999). Fethu'l-Mennân, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye.
- Gençay, O. (2003). Abbas b. Abdilmuttalib ve İslam tarihindeki yeri. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gölcük, Ş. (1993), “Cehmiyye” TDV İslam Ansiklopedisi içinde (6/39-40), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gürlevik, H. Y. (2001). Peygamberimizin Amcalarından Hz. Abbas b. Abdilmuttalib'in Hayatı. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas
- Ḥâkim, M. b. A. (1990). el-Mustedrek âle's-Şaḥîḥayn. thk. Muştafâ Abdulkâdir 'Atâ (1-4). Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Hamîdullah, M. (1998). “Huneyn Savaşı”. TDV İslam Ansiklopedisi içinde (18/376-377), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Haq, İ. (2019). Pakistan'da Hadis Tartışmaları (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Hasta Hakları Yönetmeliği. (1998). T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 03 Ekim 2023 tarihinde <https://sefaatlidh.saglik.gov.tr/TR-146244/hasta-haklari.html> adresinden erişilmiştir.
- Harman, Ö. F. (2000). “İshak”). TDV İslam Ansiklopedisi içinde (22/519-521), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Haṭṭâbî, Ḥ. b. M., (1988). A'lâmu'l-Ḥadîs. (1-4). thk. Muḥammed b. Sa'd b. Abdurrahmân Âli Su'ûd. y.y.
- Haṭṭâbî, Ḥ. b. M., (1932). Me'âlimu's-Sünen. el-Maṭba'atu'l-İlmiyye.
- Heysemî, N. b. E. (1994). Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid (1-10). thk. Ḥusâmeddîn el-Ḳudsî. Mektebetü'l-Ḳudsî.
- Ḥumeydî, A. b. Z. (1996). el-Musned. thk. Ḥasen Selîm Esed ed-Dârânî (1-2). Dâru's-Seḳâ.
- İbn Abdülber, Y. b. A. (1992). el-İstî'âb fi Ma'rifeti'l-Aşḥâb. thk. Alî Muḥammed el-Becâvî. (1-4). Dâru'l-Cîl.
- İbn Asâkir, A. b. H. (2020). Târîḫü medîneti Dimaşḳ. (1-54). Thk. Ali Şîrî, Dârül-Fıkr.
- İbn Ebî Ḥâtim, A. b. M. (2006). el-İlel. thk. Sa'd b. Abdullâh el-Ḥamîd ve Ḥâlid b. Abdurrahman el-Cerîsî (1-7). Metâbi'u'l-Ḥamîdî.
- İbn Ebî Ḥâtim, A. b. M. (1952). Cerḥ ve't-Ta'dîl. Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî.

- İbn Ebî Şeybe, E. (1988). el-Kitâbu'l-Muşannef fi'l-Ehâdis ve'l-Âşâr. (1-7) thk. Kemâl Yûsuf el-Hût. Mektebu'-r-Ruşd.
- İbn Ebü'd-Dünyâ, A. b. M. (1997). el-Maţar ve'r-Ra'd ve'l-Berķ. Dâru İbni'l-Cevzî.
- İbn Ebü'd-Dünyâ, A. b. M. (1989). et-Tevâzû ve'l-Humûl, thk. Muḥammed Abdulkâdir. yy.
- İbn Huzeyme, M. b. İ. (1994). Kitâbu't-Tevhîd ve 'İşbâtu Şifâti'r-Rab 'Azze ve Celle. thk. 'Abdul'azîz b. İbrâhîm eş-Şehvân. (1-2). Mektebetü'r-Ruşd.
- İbn Hibbân, M. b. H. (1988). es-Şahîh. thk. Şu'ayb el-Arna'ût. (1-18). Mu'essesetu'r-Risâle.
- İbn Mâce, M. b. Y. (ts.). Sunenu İbn Mâce (1-2). thk. Muḥammed Fuâd 'Abdulbâkî. Dâru İhyâ'i'l-Kutubi'l-'Arabiyye.
- İbn Receb, A. b. A. (1996). Fetḥu'l-Bârî Şerhu Şahîhi'l-Buḥârî (1-8). thk. Maḥmûd b. Şa'bân. Mektebetü'l-Ğurebâ'i'l-Eşeriyye.
- İbn Sa'd, M. (2001). et-Tabakâtü'l-Kebîr. thk. Ali Muhammed Ömer. (1-11), Mektebetü'l-Hancı.
- İbnu'l-Esîr, A. b. E. (1994). Usdu'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Şahâbe. thk. Alî Muhammed Mu'avviğ - Âdil Aḥmed 'Abdulmevcûd. (1-8). Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye..
- İbnü'l-Ķayserânî, M. b. T. (1996). Zâhîratu'l-Huffâz mine'l-Kâmil l'İbni Adıyy. thk. Abdurrahman el-Feryevâ'î. (1-5). Dâru's-Selef.
- İbnu'l-Melek, M. b. İ. (2012). Şerḥu Meşâbîhi's-Sunne. thk. Nureddîn Tâlib vd.. (1-6). y.y.
- İbnu'l-Mulaḳḳın, Ö. b. A. (2008). et-Tavdîḥ li Şerḥi'l-Câmi'i's-Şahîh. y.y.
- İsfehânî, R. (2007), Müfredât, çev. Yusuf Türker. Pınar Yayınları.
- Ķâdı İyâğ, M. (1998). İkmâlu'l-Mu'lim bi Fevâ'idü'l-Muslim. thk. Yahyâ İsmâ'îl. (1-8). y.y.
- Kandemir, M. Y. (1994). "Ebû Süfyân el-Hâşimî". TDV İslam Ansiklopedisi içinde (10/232), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karaman vd., (2020). Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir (1-5) Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Ķârî, A. (2002). Mirkâtu'l-Mefâtiḥ Şerḥu Mişkâti'l-Meşâbîh. Dâru'l-Fikr.
- Kiraz, Ö. F. (2007). Hz. Peygamber'in Amcaları. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
- Komiyon, (1988). "Abbas". TDV İslam Ansiklopedisi içinde (1/16-17), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kur'an-ı Kerîm Meâlî, (2011). çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Küçükaşçı, M. S. (2009). "Sikâye". TDV İslam Ansiklopedisi içinde (37/177-178), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ma'mer b. R. (1982). el-Câmi'. thk. Ḥabîbu'r-Raḥmân el-A'zamî. (1-2). el-Mektebû'l-İslâmî.
- Mâtürîdî, M. b. M. (2005). Kitâbü't-Tevhîd, çev. Bekir Topalođlu. TDV Yayınları.
- Mevsilî, A. b. A. (1984). Musnedu Ebî Ya'lâ. thk. Ḥuseyn Selîm Esed. (1-13). y.y.
- Mizzî, C. Y. b. A. (1980). Tehzîbu'l-Kemâl fi Esmâi'r-Ricâl. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. (1-35). Mu'essesetu'r-Risâle.
- Munâvî, Z. (1937). Feyḍu'l-Ķadîr fi Şerḥi'l-Câmi'i's-Şağîr. (1-6). el-Mektebetü't-Ticâriyyetu'l-Kubrâ.
- Munâvî, Z. (1994). Feyḍu'l-Ķadîr fi Şerḥi'l-Câmi'i's-Şağîr. (1-6). Dâru'l-Kütübü'l-'İlmiyye.
- Muslim b. H. (1955). Şahîhu Muslim. thk. Muḥammed Fuâd 'Abdulbâkî. (1-5). Dâru İhyâ'i't-Turâşî'l-Arabî.
- Mübârekpûri, M. A. (ts). Tuḥfetü'l-aḥvezî şerḥu Câmi'i't-Tirmizî. (1-10), Dâru'l-Kütübü'l-'İlmiyye.
- Nevevî, M. Y. (1972). Şerḥu'n-Nevevî alâ Muslim. (1-18). Dâru İhyâ'i't-Turâşî'l-Arabî.

- Sâbûnî, M. A. (2011). Şerhu'l-müeyesser li Sahîh-i Buhârî. /1-5). Mektebetü'l-Asriyye.
- Salman E. ve Karahan Z. C., (2014), Sağlık Çalışanlarında Enfeksiyon Riskleri ve Korunma II: Solunum Yoluyla Bulaşan Enfeksiyonlar. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 67 (3) 83-86. doi: 10.1501/töpfak_000000873
- Sindî, M. b. A. (ts.). Kifâyetü'l-Hâce fi Şerhi Süneni İbn Mâce. y.y.
- Suyûtî, C. (2002). el-Câmiu's-Sağîr fi Ehâdisi'l-Beşîri'n-Nezîr (1-2). Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Suyûtî, C. (2005). Cem'u'l-Cevâmî'. thk. Muhtar İbrahim Hâic. El-Ezhrü's-Şerîf.
- Taberânî, S. b. A. (1993). ed-Du'â. thk. Muştafâ Abdulkâdir Atâ. y.y.
- Taberânî, S. b. A. (ts). el-Mu'cemu'l-'Evsat. (1-10). thk. Târiq b. İvağullâh b. Muhammed - Abdulmuhsin b. İbrahim el-Huseynî. Dâru'l-Haremeyn.
- Taberânî, S. b. A. (ts). el-Mu'cemu'l-Kebîr. (1-25). thk. Hâmdî b. Abdulmecîd es-Selefî. Mektebetu İbn Teymiyye.
- Taberânî, S. b. A. (1985). Mu'cemu's-Sağîr. thk. Muhammed Şekûr. (1-2). el-Mektebu'l-İslâmî.
- Taberî, M. b. C. (2001). Câmi'u'l-Beyân fi Te'vîli 'Âyi'l-Çur'ân. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî. (1-26). Dâru Hicr,
- Ṭayâlisî, S. b. D. (1999). el-Musned (1-4). thk. Muhammed b. Abdulmuhsin et-Turkî. Dâru Hicr.
- Ṭîbî, H. b. A. (1997). Şerhu't-Ṭîbî alâ Mişkâti'l-Meşâbih. (1-13). thk. Abdulhamîd Hindâvî. y.y.
- Tirmizî, H. (1988). Nevadiri'l-Usul fi Marifeti Ehadisi'r-Resul, thk. Ahmed Abdurrahim Sayhî. Darü'd-Deyyan li't-Türas.
- Tirmizî, H. (ts.). Nevadiri'l-Usul fi Marifeti Ehadisi'r-Resul, thk. Abdurrahmân 'Amîre. (1-4). Dâru'l-Cîl.
- Uzun, M. İ. (2010). "Süreyyâ" TDV İslam Ansiklopedisi içinde (38/162-164), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Varol, M. B. (2003). Hz. Muhammed (sav)'in Ailesi ve Yakın Akrabaları ile İlişkileri, Diyanet İlmî Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Yavuz, Y. Ş. (2001). "İstiva". TDV İslam Ansiklopedisi içinde (23/402-404), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yavuz, Y. Ş., (2010). "Şefaât". TDV İslam Ansiklopedisi içinde (38/412-415), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yavuz, Y. Ş., (1991). "Arş". TDV İslam Ansiklopedisi içinde (3/405-406), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Zehebî, Ş. M. b. A. (1963). Mizânu'l-İ'tidâl fi Nakdi'r-Ricâl. thk. Alî Muhammed el-Becâvî. (1-4). Dâru'l-Ma'rife..
- Zehebî, Ş. M. b. A. (1985). Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'. thk. Su'ayb el-Arnâvut. (1-25). Mu'essesetu'r-Risâle.
- Zehebî, Ş. (2004). Tıbb-ı Nebevî. thk. Muhammed Abdurrahman. Dâru'n-Nefâis.
- Zehebî, Ş. b. A. (2000). İşbâtu's-Şefâ'a. thk. İbrâhîm Bâcis Abdulmecîd. y.y.